

Planera för människor

Social hållbarhet kopplat
till fysisk planering

Oktober 2016

Upplaga: 1.000 exemplar

Tryckeri: Elanders

Arbetsgrupp Region Skåne:

Lina Hellström, Fysisk planerare,
projektledare

Inger Sellers, Samhällsplanerare

Jesper Borgström, Fysisk planerare

Emelie Petersson, Infrastrukturstrateg

Peter Groth, Utvecklingsstrateg, folkhälsa

Malin Aparicio, Infrastrukturstrateg

Arbetsgrupp exempelkommuner:

Linnea Widing, Plansamordnare,
Östra Göinge Kommun

Lena Åström, Chefsstrateg samhälle,
Ängelholms Kommun

Matilda Hedén, Folkhälsosstrateg,
Ängelholms kommun

Sofie Helgesson, Samhällsplanerare,
Lomma Kommun

Karin Kallioniemi, Samhällsplanerare/
Kommunarkitekt, Höörs Kommun

Konsultgrupp Gehl:

Ewa Westermark, Partner, Director

Birgitte Bundesen Svarre, Associate

Pernille Juul Schmidt, Grafisk Designer

Petra Svensson, Praktikant

Föreläsare på workshops:

Helena Björn, Miljöstrateg, Lomma
kommun "Mötesplats GRÖN – sociala
aspekter på gröna funktioner"

Marianne Dock, Programarkitekt,
SBK, Malmö Stad "Social hållbarhet och
offentliga rum"

Ylva Preutz Papantoni,

Utvecklings-strateg Social hållbarhet,
Trafikförvaltningen, SLL och **Helena**

Hjertstrand Sandberg, Projektledare,
Trafikförvaltningen, SLL "Social
integration i praktiken Spårväg Syd,
Stockholm"

Thomas Niedomyśl, Docent i
kulturgeografi och universitetslektor,
Lunds Universitet "Bostadssegregation
i Skåne"

Lena Åström, Chefsstrateg samhälle
och **Matilda Hedén**, folkhälsosstrateg,
Ängelholms kommun "Ängelholm"

Nils Phillips, bygdebolaget Röstånga
Utvecklings AB (svb) "Röstånga
tillsammans"

Birgitte Bundesen Svarre, Gehl "Att
göra mer av det man har"

Andreas Ask, planarkitekt, **Karin
Kallioniemi**, samhällsplanerare/
kommunarkitekt, **Åsa Abrahamsson**,
miljöstrateg/ekolog, **Susanne**

Löfström, gatu- och parkchef och

Jesper Sundbärg, projektingenjör,
Höörs kommun "Höörs kommun"

Linnea Widing, Plansamordnare, Östra
Göinge kommun "Östra Göinge kommun"

Ewa Westermark, Gehl "Kommunen
som möjliggörare"

Medskribenter:

(sid.6) **Per-Olof Östergren**, Professor
i socialmedicin vid Lunds universitet

(sid.12, 14-17, 68, 72) **Lina Hellström**,
Fysisk planerare, projektledare, Region
Skåne

(sid.42-43, 54-56) **Helena Björn**,
Miljöstrateg, Lomma kommun, **Jenny**

Lindström, plansamordnare, Lomma
kommun och **Sofie Helgesson**,

samhällsplanerare, Lomma kommun

(sid.52-53, 58-61) **Lena Åström**,

chefsstrateg samhälle och **Matilda
Hedén**, folkhälsosstrateg, Ängelholms
kommun

(sid. 32-33) **Andreas Ask**, planarkitekt

Karin Kallioniemi, samhällsplanerare/
kommunarkitekt, Höörs kommun

(sid.64) **Nils Phillips**, bygdebolaget
Röstånga Utvecklings AB

Foto och grafik:

Gehl om inte annat anges.

Den miljö vi lever i har en stark påverkan på hur vi lever och på vår hälsa. Den rumsliga omgivningen är därmed en del av förutsättningarna för en god hälsa. En medveten fysisk planering med blandade bostadsbestånd, attraktiva mötesplatser, ett rikt kulturutbud, hälsosamma miljöer i och vid bostaden samt tillgängliga natur- och rekreationsområden kan skapa förutsättningar för hälsa och social hållbarhet.

Detta TemaPM är framtaget på uppdrag av Strukturbild för Skåne, med syfte att öka kunskapen om och tydliggöra kopplingen mellan social hållbarhet och fysisk planering, både på regional och på kommunal nivå. TemaPM:et innehåller även goda exempel och verktyg som inspiration för hur kommuner konkret kan arbeta med dessa frågor. Skriften tar sin utgångspunkt i mindre kommuners och orters utmaningar och potentialer. Den riktar sig i första hand till planerare och folkhälsostrateger, men även till politiker och övriga tjänstemän med ett intresse för dessa frågor.

Innehåll

04

Social hållbarhet kopplat till fysisk planering

- 6 Vad är social hållbarhet?
- 8 Social hållbarhet kopplat till fysisk planering

10

Ett socialt hållbart Skåne

- 12 Det öppna Skåne — Regionala mål och strategier
- 14 Ett motsägelsefullt Skåne — Styrkor och utmaningar

18

Sociala aspekter i vår fysiska miljö

- 20 Sociala aspekter i vår fysiska miljö
- 22 Livsmiljöer som främjar samspel och möten
- 26 *FOKUS:* I Östra Göinge har vi inte städer — vi har byar
- 28 Tillgänglighet och rörelsefrihet för alla
- 32 *FOKUS:* Höörs kommun — Småstad i storstadsregion
- 34 Allas lika rätt till ett fungerande vardagsliv
- 38 Fritidsliv som stärker hälsa och gemenskap
- 42 *FOKUS:* Lomma kommun — Strategier för att tillvarata mötesplatser ...
- 44 Alla har rätt att vara och känna sig delaktiga
- 48 Sociala aspekter som redskap i planeringen
- 49 Matris för social konsekvensbeskrivning

50

Från vision till verklighet

- 52 Använd existerande kommunala redskap
- 54 *FOKUS:* Lomma kommun utvecklar ett befintligt verktyg
- 55 *FOKUS:* Utdrag ur Lommas checklista
- 56 Synliggör sociala värden och mät sociala effekter
- 58 *FOKUS:* Ängelholms kommun — Från hållbarhetsarbete till hållbar verklighet
- 60 *FOKUS:* Ängelholms kommun utvecklar ny hållbarhetsmatris
- 62 Samarbeta och nätverka med andra aktörer
- 64 *FOKUS:* Röstånga tillsammans

66

Arbetsprocess och lärdomar

- 68 Workshopserie om social hållbarhet kopplat till fysisk planering
- 70 Lär mer om social hållbarhet och fysisk planering
- 72 Summerande reflektioner och fortsatt process

Social hållbarhet, vad är det egentligen?

Mer om definitioner av social hållbarhet
på sida 6-8

Hur kan den fysiska planeringen påverka social hållbarhet?

Mer om social hållbarhet och
fysisk planering på sida 8-9

Hur hänger social hållbarhet ihop med människors hälsa?

Mer om indikatorer och effekter av social
hållbarhet på sida 6-8

A photograph of children in a classroom, overlaid with a teal semi-transparent filter. The children are engaged in various activities, some holding up objects. The text is overlaid on the right side of the image.

Social hållbarhet kopplat till fysisk planering

Social hållbarhet har ett nära samband med befolkningens hälsa och hälsans jämlika fördelning. Social hållbarhet är också knutet till graden av tillit, delaktighet och demokrati i ett samhälle. Den fysiska planeringen spelar en viktig roll i utvecklingen av ett socialt hållbart samhälle eftersom den fysiska miljön påverkar människors livsstil, rörelsemönster, möjlighet till sociala kontakter och delaktighet i samhället. I detta kapitel beskrivs faktorer som påverkar social hållbarhet och hur social hållbarhet är kopplat till fysisk planering.

Vad är social hållbarhet?

Text av Per-Olof Östergren, Professor i socialmedicin vid Lunds universitet

Begreppet social hållbarhet definieras olika i olika sammanhang, men de flesta definitioner har det gemensamt att de utgår från att social hållbarhet är en av de tre pelarna för en övergripande hållbar utveckling, där de andra pelarna utgörs av ekologisk respektive ekonomisk hållbarhet, det vill säga den modell som lanserades i Brundtlandkommissionens slutrapport *Vår gemensamma framtid* 1986. Med hållbarhet menas här en utveckling som inte bara skapar hälsa och välfärd på kort sikt utan även garanterar detta för framtida generationer och social hållbarhet blir då en nödvändig egenskap hos ett samhälle som stödjer en sådan utveckling.

Hälsans jämlikhet som indikator

Många folkhälsovetare har föreslagit att hälsotillståndet i ett visst samhälles befolkning är ett bra övergripande mått på hur goda allmänna resurser detta samhälle har. En förbättring av befolkningens hälsa kan därför tolkas som att hållbarheten i detta samhälle ökar. Detta på grund av att samhällets tillgång till resurser som är viktiga för individers hälsa då har ökat. Det har också föreslagits att hälsans jämlikhet är ett särskilt lämpligt mått på ett samhälles sociala hållbarhet. Framförallt för att ett socialt hållbart samhälle uppvisar en jämlik fördelning av de viktigaste resurserna för en god hälsa. Sådana resurser kallas ofta för hälsans sociala bestämningsfaktorer.

Marmot "Closing the gap in a generation"

Den berömde brittiske folkhälsoprofessorn Sir Michael Marmot ledde Världshälsoorganisationens kommission om hälsans jämlika fördelning och hur denna är relaterad till de sociala bestämningsfaktorerna (se diagram sida 7). Hans slutsats är att en ojämlik fördelning av dessa bestämningsfaktorer utgör den enskilt största orsaken till ohälsa överhuvudtaget, i ett globalt perspektiv. Han säger samtidigt att det finns tillräcklig kunskap att utjämna denna ojämlikhet inom

en generation, om vi bara bestämmer oss för att detta är viktigt. Det rör sig om en ojämlik fördelning av makt, pengar och andra resurser, säger han i kommissionens slutrapport som publicerades 2008.

Faktorer som påverkar social hållbarhet

Precis som Marmot kommenterar har en rättvis fördelning av ett samhälles resurser ett samband med hälsans jämlikhet och social hållbarhet. Ofta talar man om det sociala kontraktet som det som står i centrum för social hållbarhet. Det är kontraktet mellan ett samhälles individer och dess institutioner och upplevd rättvisa, då det gäller fördelningen av samhällets resurser är centralt för att detta kontrakt ska förbli starkt. Detta knyter social hållbarhet till fenomen som delaktighet, demokrati och mänskliga rättigheter. Man talar också om det sociala kapitalet i detta sammanhang som graden av tillit, både mellan individer och samhällsinstitutioner och individer sinsemellan. Det överbyggande sociala kapitalet, det mellan olika grupper inom ett samhälle, anses vara det viktigaste för det sociala kontraktet. Här tyder mycket på att den byggda miljön har stor betydelse. Är denna utformad så att den uppmuntrar till möten mellan individer från olika grupper i samhället som ökar tilliten? I så fall kan den utgöra ett viktigt bidrag till den sociala hållbarheten.

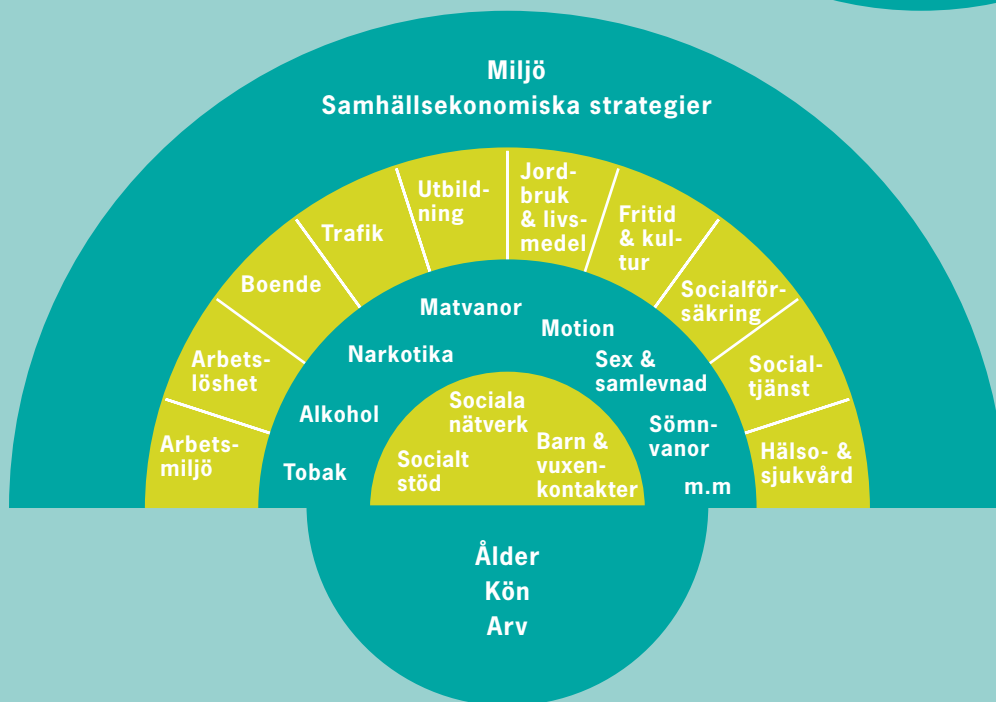

Ekologisk hållbarhet sätter de yttre ramarna för social hållbarhet och en hållbar ekonomi är en del av ett socialt hållbart samhälle. Alla aspekter av hållbarhet är därför nödvändiga för en övergripande hållbar utveckling.

Social hållbarhet

har en avgörande betydelse för det demokratiska samhället och är helt nödvändig ur ett samhällsekonomiskt perspektiv. Ett socialt hållbart samhälle är resiliент, men samtidigt förändringsbenäget och ett samhälle där människor lever ett gott liv med god hälsa, utan orättfärdiga skillnader. Det är ett samhälle med hög tolerans där människors lika värde står i centrum, vilket kräver att människor känner tillit och förtroende till varandra och är delaktiga i samhällsutvecklingen.¹

**Hälsans
bestämningsfaktorer**
Faktorer som påverkar folkhälsan²

Social hållbarhet kopplat till fysisk planering

Den fysiska planeringen skapar förutsättningar för människors levnadsvillkor och möjlighet att påverka sin livssituation. Den fysiska miljön har en viktig roll som en av flera bestämningsfaktorer för människors hälsa och kan i hög grad påverka andra faktorer som människors aktiviteter och livsstil, gemenskaper och samhällsekonomi. Därför har den fysiska planeringen möjlighet att påverka och främja en socialt hållbar utveckling.

Den fysiska planeringen kan skapa förutsättningar för mer jämlika vardagsvillkor och mer jämlik tillgänglighet till gemensamma platser och resurser i närmiljön, i kommunen och i regionen. Ett särskilt fokus bör ligga på barn och ungas uppväxtmiljöer, då mycket av de framtida livsvillkoren grundläggs i tidig ålder och har ett starkt samband med var man växer upp.³ Då många faktorer i den fysiska miljön påverkar människors hälsa och sociala situation så är det viktigt att ha ett holistiskt synsätt och utgå ifrån ett livscykelperspektiv för att inte isolera viktiga frågor från varandra utan kunna se konsekvenserna av den fysiska planeringen i sin helhet, på både lokal och regional nivå och ur flera olika perspektiv.

Utjämna skillnader – proportionell universalism

En viktig indikator för social hållbarhet är människors hälsa och jämlikhet i hälsa. Det finns samband mellan hälsa och en människas sociala position, ju lägre positionen är, desto sämre är individens hälsa. Men att enbart sätta in resurser för de mest utsatta kommer inte att minska ojämlikheterna tillräckligt. Istället bör universella lösningar, det vill säga åtgärder för alla, sättas in proportionerligt till graden av utsatthet, anpassat i omfattning och utformning, efter de som har störst behov. Ett exempel på proportionell universalism är barnbidraget. Det är universellt, det vill säga alla har rätt att få det, men de som har svårast ställt ekonomiskt har mest nytta av barnbidraget. Bibliotek är ett annat exempel. Det är öppet för alla, men gagnar mest dem som bor trångt, inte har tillgång till internet eller råd

att köpa böcker. Att ha kunskap och fokus på *vem* som drar nytta av den fysiska planeringen är väsentligt för att utjämna skillnader och skapa en socialt hållbar utveckling.

Vad fysisk planering kan påverka

Ofta hänger människors inkomst- och utbildningsnivå samman med var man bor. Medellivslängden skiljer sig nio år för män mellan Danderyds och Ljusnarsbergs kommun. Det finns också stora skillnader i hälsa mellan olika områden i en stad eller kommun. En Malmöbos medellivslängd skiljer sig upp till sju år beroende på i vilken del av staden de bor.⁴

I rapporten *Stadens rumsliga påverkan på hälsan* av Malmö Stad, ges en bra förståelse för kopplingen mellan fysisk planering och människors hälsa. Enligt rapporten kan den fysiska planeringen påverka människors hälsa genom att:

- **Minska segregationen mellan bostadsområden genom att överbrygga barriärer för att skapa gynnsamma rörelsemönster, vidga sociala sfärer och göra att folk känner samhörighet**
- **Förbättra tillit, trygghet och sociala möjligheter**
- **Bidra till en hållbar, blandad och inkluderande stad**
- **Bidra till medveten lokalisering av skolor i goda miljöer**
- **Bidra till nya ekonomiska och strategiska strukturer**
- **Tillvarata människors erfarenhet och kunskap**

Vidare ges det i rapporten många exempel på åtgärder inom fysisk planering som kan göras för att minska skillnaderna i hälsa. Att arbeta för en mer blandad stad, skapa mötesplatser, förtäta och utöka grönska, prioritera goda gång- och cykelmiljöer, utöka tillgängligheten till kollektivtrafik, skapa trygga uppväxtmiljöer och bryta barriärer är några exempel.

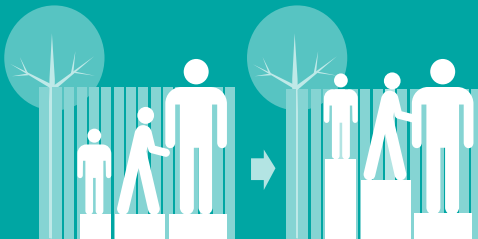

Den fysiska miljön skapar stora skillnader i fysisk aktivitet

Det skiljer så mycket som 68 - 89 minuter av fysisk aktivitet per vecka mellan de mest och minst rörelsefrämjande områdena. Den jämförande studien är gjord i 14 olika städer i världen och skillnaderna kan härleds enbart till stadsmiljöns utformning, det vill säga oavsett individuella skillnader i utbildningsnivå eller hälsa.⁵

Proportionell universalism

Generella åtgärder anpassade speciellt efter geografiska förhållanden och prioriterade grupper. Åtgärderna bör vara universella, det vill säga för alla, men bör anpassas, både i omfattning och utformning, till de med störst behov.⁶

För att skapa rättvis tillgänglighet bör åtgärder anpassas proportionellt efter individens behov

A blue-tinted photograph of two people standing on a paved path next to a large body of water. The person on the left is seen from the back, wearing a light-colored short-sleeved shirt and shorts. The person on the right is wearing a dark jacket and light-colored pants. The background shows a calm lake and some trees in the distance. Two white text boxes with thin borders are overlaid on the image. The first box is at the top, containing a question and a reference to regional strategies. The second box is lower down, containing a statement about regional challenges and a reference to municipal challenges.

Hur uppnås ett öppet och tolerant Skåne?

Mer om regionala strategier och målsättningar sida 12-13

Det går bra för Skåne i stort, men det finns inte jämlika förutsättningar för alla.

Mer om Skåne och kommunernas utmaningar på sida 14-17

Ett socialt hållbart Skåne

Skåne är en både mångfacetterad och motsägelsefull region. Samtidigt som utvecklingskraften är stor finns det också delar av Skåne som i olika avseende halkar efter. I detta kapitel ges en överblick över Skånes styrkor och utmaningar kopplat till skåningarnas hälsa och levnadsvanor. I kapitlet beskrivs också målsättningar, regionala strategier och handlingsplaner som ger stöd och riktning i arbetet med frågor som rör folkhälsa och social hållbarhet.

Det öppna Skåne

Regionala mål och strategier

En rad regionala strategier och dokument betonar vikten av att arbeta med frågor som rör folkhälsa och social hållbarhet. I Skånes regionala utvecklingsstrategi *Det öppna Skåne 2030* finns en tydlig koppling till social hållbarhet och de utmaningar Skåne står inför.

Skånes regionala utvecklingsstrategi

Det öppna Skåne 2030 fokuserar på människan i Skåne och presenterar en vision om att erbjuda hög livskvalitet i form av bland annat upplevelser, arbete, kultur, idrott, nya idéer, innovation, entreprenörskap, natur, god hälsa och välbefinnande. Människor ska ses som en tillgång oavsett varifrån de kommer och samhället är jämlikt, jämställt och tillgängligt. En välkomnande attityd är en viktig del av det öppna Skånes attraktionskraft 2030. Strategin lyfter öppenhet, tillit och socialt kapital som en styrka för att uppnå visionen om livskvalitet i världsklass.

Strukturbild för Skåne

Strukturbild för Skåne syftar till att koppla samman den regionala utvecklingsstrategin med kommunernas översiktsplaner och är en arena för dialog kring regional utveckling och fysisk planering. Strukturbild för Skåne har i nära samverkan med Skånes 33 kommuner tagit fram ett gemensamt kunskapsunderlag i form av rapporter och TemaPM kring regionens fysiska strukturer som sträcker sig över kommungränserna. Med utgångspunkt i den fysiska planeringen har Region Skåne tillsammans med kommunerna tagit fram *Strategier för Det flerkärniga Skåne*. I *Strategier för Det flerkärniga Skåne* kopplas fysisk planering och social hållbarhet samman.

För att kunna skapa socialt hållbara, attraktiva orter och miljöer som erbjuder hög livskvalitet är man överens om att:

- **Den fysiska planeringen ska utgå från människors**

behov och skapa förutsättningar för att utveckla miljöer där människor vill vistas.

- **Den fysiska planeringen påverkar förutsättningarna för hög livskvalitet med god hälsa, integration, jämlikhet, trygghet och tolerans.**
- **Varje plats behöver vidareutveckla sin identitet för att skapa mångfald, variation och valmöjligheter i Skåne.**

Handlingsplan för Region Skånes folkhälsoarbete 2015-2018

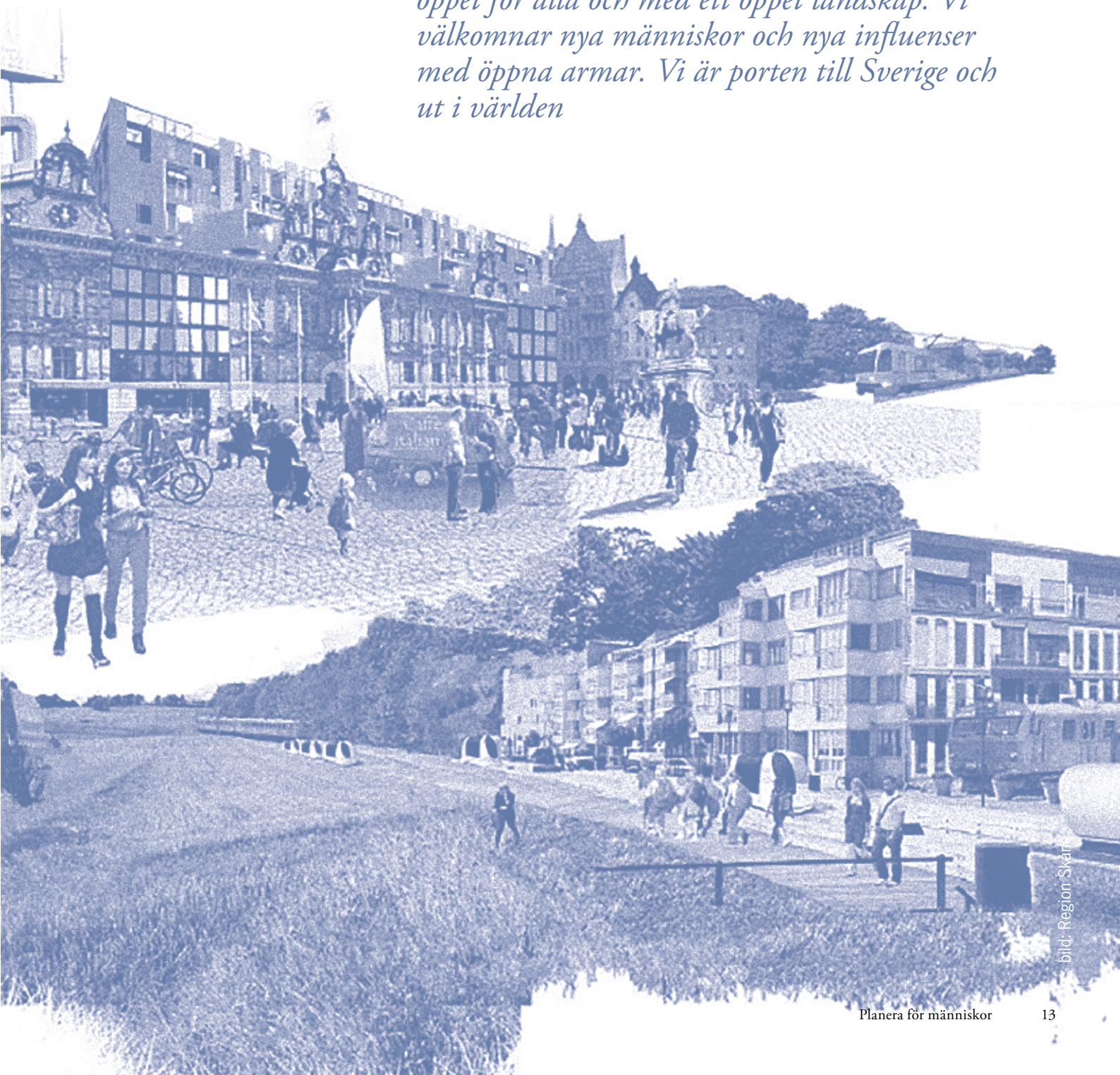
Det öppna Skåne 2030 ersätter tidigare regionala folkhälsostrategier som tagits fram i samverkan med Kommunförbundet Skåne genom att folkhälsoperspektivet nu finns integrerat i den regionala utvecklingsstrategin. Handlingsplan för Region Skånes folkhälsoarbete fokuserar på att internt och externt tydliggöra roller och ansvar i arbetet med folkhälsa och social hållbarhet.

Handlingsplanen syftar till att utveckla det sociala hållbarhetsperspektivet och fokuserar på ökad jämlikhet i hälsa som viktigt mått på social hållbarhet. Sysselsättning, utbildning, bostäder, tillit, sociala nätverk, kultur, miljö- och klimatfrågor är exempel på viktiga sociala bestämningsfaktorer för hälsan hos befolkningen.

Infrastruktur- och kollektivtrafikplanering i Skåne

Region Skåne är regional kollektivtrafikmyndighet med ansvar för den regionala kollektivtrafiken samt länsplaneupprättare med ansvar för att ta fram en regional transportinfrastrukturplan för Skåne. Möjligheten att förflytta sig är en grundläggande förutsättning för Skånes attraktivitet. Kollektivtrafiken har en nyckelroll i Skånes utveckling, så att invånarna kan resa till och från jobb, studier och fritidsaktiviteter på ett hållbart sätt.

Skåne år 2030 är öppet. Öppet i sinnet, öppet för alla och med ett öppet landskap. Vi välkomnar nya människor och nya influenser med öppna armar. Vi är porten till Sverige och ut i världen

Ett motsägelsefullt Skåne

Styrkor och utmaningar

Skåne är en både mångfacetterad och motsägelsefull region. Samtidigt som utvecklingskraften är stor och befolkningen ökar finns det också delar som i olika avseende halkar efter. På följande sidor ges en övergripande överblick över Skånes styrkor och utmaningar kopplat till skåningarnas hälsa och levnadsvanor. Region Skåne genomför regelbundet folkhälsoenkäter som utgör ett viktigt underlag för folkhälsoarbetet i Skåne och i de 33 skånska kommunerna.

Befolkningstillväxt

Den skånska befolkningen är ung, varierad och växande. Detta beror till stor del på en ökande inflyttning av utrikes födda, men också på att den så kallade naturliga folkökningen är stor. Under tredje kvartalet 2015 passerade Skåne 1,3 miljoner invånare, och då finns inte den stora mängd asylsökande som tog sig till Sverige under hösten 2015 medräknade. Anledningen till detta är att asylsökande inte är folkbokförda utan blir det först då de får ett uppehållstillstånd. Befolkningen växer däremot inte lika mycket över hela Skåne. Den västra delen av Skåne växer snabbare än den östra delen av regionen och de största kommunerna ökar mest.

Sysselsättning och arbetsmarknad

Generellt sett har sysselsättningen ökat i Skåne, men ökningen förts av att befolkningen har ökat ännu mer än sysselsättningen. Resultatet är att Skåne har den lägsta sysselsättningsgraden av alla län även när gränspendlare medräknas. Näringslivsstrukturen och sysselsättningsgraden varierar kraftigt mellan Skånes olika delar. Den totala efterfrågan på arbetskraft ökar, men efterfrågan på lågutbildade minskar däremot. För de som står utanför arbetsmarknaden är situationen värst för utrikes födda och för ungdomar.

Tillgång till ett meningsfullt arbete är en viktig grund för en god hälsa. För befolkningen i arbetsför ålder är arbetet ett viktigt sätt att delta i samhället, medan arbetslöshet kan leda till en känsla av utanförskap och försämrade känslor av sammanhang. Osäkra anställningsförhållanden är förenade med en ökad risk för ohälsa, särskilt för dem med dåliga utsikter på arbetsmarknaden.

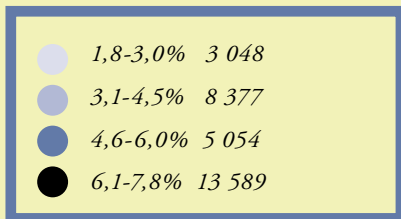
Hälsa, fysisk aktivitet och levnadsvanor

Det allmänna hälsotillståndet, mätt som ökad medellivslängd, sjunkande dödlighet och minskande andel av befolkningen som lider av en långvarig sjukdom, ökar stadigt. 76 procent av männen och 73 procent av kvinnorna i Skåne svarade 2012 på folkhälsoenkäten att de mätte bra eller mycket bra, vilket är på samma nivå som riket.

Nationella studier har visat en försämrade psykisk hälsa bland yngre vuxna. Även i Skåne är det i åldersgruppen yngre vuxna (18-34 år) som man återfinner högst andel med psykisk ohälsa. Detta mönster har varit tydligt sedan år 2000, men tydligare bland kvinnor än bland män. Sedan föregående undersökning år 2008 har andelen yngre män med psykisk ohälsa ökat och nivån av psykisk ohälsa är nu den högsta som uppmätts bland män i de skånska folkhälsoenkäterna sedan år 2000.

Gällande fysisk aktivitet på fritiden har andelen med låg utövning minskat bland män i åldern 18-34 år medan en ökning skett bland män i åldern 65-80 år. För kvinnor i åldersgruppen 18-34 år ses även en minskning av andelen med låg fysisk aktivitet på fritiden medan åldersgruppen äldre kvinnor uppvisar en oförändrad andel. Andelen med låg fysisk aktivitet ligger högre i Skåne än riksgenomsnittet.

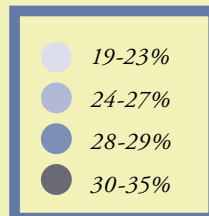
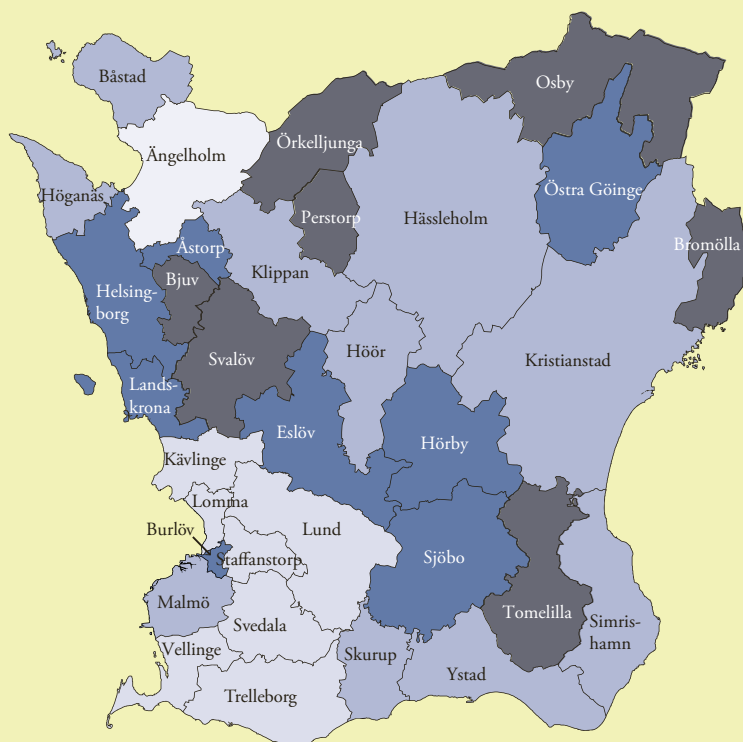
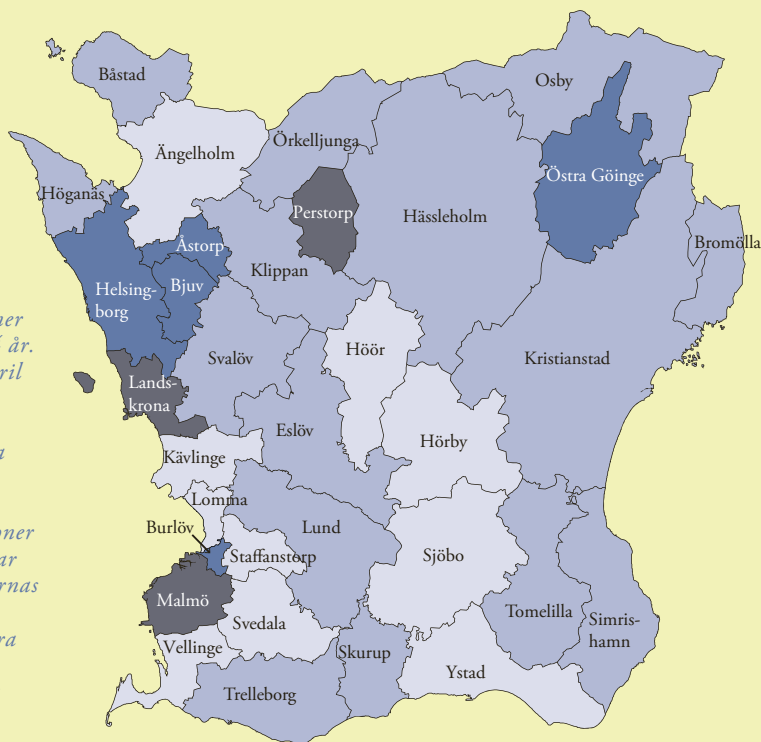
Sex av tio män och fyra av tio kvinnor i Skåne lider av övervikt eller fetma. Personer med fetma upplever oftare en nedsatt livskvalitet. Här är fysisk aktivitet en viktig påverkbar faktor när det gäller att förebygga sjukdom

Arbetslöshet i Skåne 2016

Kartan över arbetslöshet visar öppet arbetslösa personer i procent och i antal av arbetskraften i åldern 16-64 år. Källa är arbetsförmedlingen och siffrorna avser 1 april 2016.

Som kartan visar är arbetslösheten högst i nordvästra Skåne och Malmö. Kranskommunerna runt Malmö-Lund samt ett stråk från Ystad rakt upp i mellersta Skåne har lägst arbetslöshet. Totalt var 30 000 personer öppet arbetslösa i Skåne i april 2016. Antalet varierar kraftigt mellan kommunerna beroende på kommunernas storlek. Inte helt överraskande är antalet arbetslösa flest i Malmö, cirka 12 000 personer följt av de andra befolkningsmässigt större kommunerna Helsingborg, Lund, Kristianstad och Landskrona. Färst arbetslösa finns det i Skånes minsta kommuner som Perstorp, Osby, Bromölla och Båstad där antalet arbetslösa är runt 200 personer.

Dålig självskattad hälsa i Skåne 2012

Kartan avseende Självskattad hälsa visar andelen personer i procent som angivit att de uppskattar sin hälsa som dålig. Frågan och svaren är hämtade ut Folkhälsorapport Skåne 2012. Den självskattade hälsan ger en helhetsbild av hur individen upplever sin hälsa fysiskt och psykiskt. Vi har frågat "Hur bedömer du ditt nuvarande hälsotillstånd i allmänhet?" med fem svarsalternativ: "mycket bra", "bra", "någorlunda", "dåligt" och "mycket dåligt". Denna enkla fråga har vetenskapligt visats ha ett starkt samband med framtida sjuklighet, vårdsökande och dödlighet.

Den självskattade hälsan är bäst i Lund och Malmö-Lunds kranskommuner samt Ängelholm. Det finns variationer mellan de Skånska kommunerna. Sämst självskattad hälsa har befolkningen i ett antal kommuner i nordvästra och nordöstra Skåne samt i Tomelilla.

Utbildningsnivå

Utbildningsnivån är generellt hög och Skåne ligger på tredje plats i landet avseende andelen invånare med eftergymnasial utbildning. Det finns dock betydande skillnader inom Skåne med avseende på utbildningsnivå. När det gäller behörighet till gymnasieskolan ligger Skåne under riksgenomsnittet. Det finns också ett relativt stort antal individer som enbart har grundskoleutbildning. Kvinnor har i de flesta åldersgrupper högre utbildningsnivå än män.

Utbildning kan påverka hälsan på flera sätt, dels via bättre arbetsförhållanden och en bättre ekonomisk situation, dels genom bättre förutsättningar att hitta och ta till sig information om hälsorelaterat beteende. Skillnaden i förväntad återstående medellivslängd vid 30 års ålder mellan skånska män och kvinnor med låg respektive hög utbildning har ökat de senaste tjugo åren och är nu 5,4 år för män och 4,9 år för kvinnor.

Socioekonomiska skillnader

Trots det övergripande folkhälsopolitiska målet i Sverige att skapa samhällseliga förutsättningar för en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen ökar skillnaderna mellan olika samhällsgrupper, och därmed också ojämlikheten i hälsa.

Inkomst har en direkt effekt på hälsan och människor med låg inkomst har ofta en sämre hälsa än de med hög inkomst. Låg inkomst och ekonomisk stress har ett klart samband med ohälsosamma riskfaktorer såsom till exempel rökning. Barns hälsa och levnadsförhållanden påverkas i hög grad av familjens sociala och ekonomiska situation. Under 2000-talet har andelen hushåll med en lägre disponibel inkomst än genomsnittet ökat i Sverige och särskilt utsatta är ensamstående med barn. I Skåne är dessa kontraster stora mellan olika kommuner. Barnfamiljer med två utlandsfödda föräldrar samt ensamstående mammor är särskilt utsatta ekonomiskt. Familjens sociala position har betydelse för de hälsorisker barn utsätts för under uppväxten. Hälsorisker tidigt i livet, redan i fosterstadiet, kan påverka hälsan längre fram.

Sociala relationer och trygghet

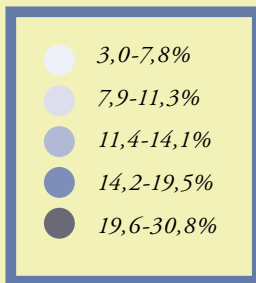
Andelen skåningar med låg tillit till andra människor har minskat under perioden 2000-2012. Personer med låg tillit till andra är vanligare bland yngre än bland äldre. Personer med den högsta andelen med låg tillit är sjukskrivna (personer med långtidssjukskrivning, sjuk- eller aktivitetsersättning) eller arbetslösa.

Utemiljön nära bostaden är betydelsefull för rekreation, trivsel i området och vardaglig fysisk aktivitet. Trygghet i det egna bostadsområdet är associerad med socialt kapital och därmed även med individens hälsa. Risken att bli utsatt för brott i det egna bostadsområdet är viktig för känslan av trygghet och varierar kraftigt mellan olika kommuner och bostadsområden. En hög andel, ca 80 %, av skåningarna anser att utemiljön i närheten av bostaden har en ombonad och trygg plats för avkoppling eller barns fria lekar. Andelen är högst bland personer boende i villa eller bostadsrätt. Av de som bor i hyresrätt anser 20 % att utemiljön i närheten av bostaden saknar en ombonad och trygg plats, jämfört med cirka 10 % av de som bor i villa. Andelen som uppger otrygghet i bostadsområdet är högst bland yngre och de äldsta kvinnorna, medan det endast finns små åldersskillnader bland män. Andelen som uppger att de blivit utsatta för våld är dock högst bland män i åldersgruppen, 18-34 år. Personer med en annan sexuell läggning än heterosexuell, utsätts i större utsträckning för kränkning och hot om våld.

Övriga faktorer med koppling till fysisk planering

Buller, ljudstörningar och utsläpp från vägtrafiken är en del av den fysiska miljön. Trafikbuller är ett mycket utbrett problem och är den störning som berör flest antal människor. Drygt två miljoner människor i Sverige beräknas utsättas för buller som påverkar deras hälsa. Även om buller inte uppfattas som livshotande på samma sätt som många andra miljöstörningar så betyder det mycket för vår hälsa och välbefinnande.

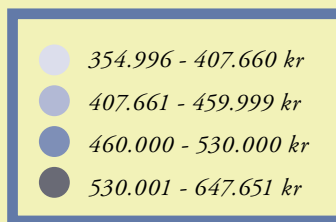
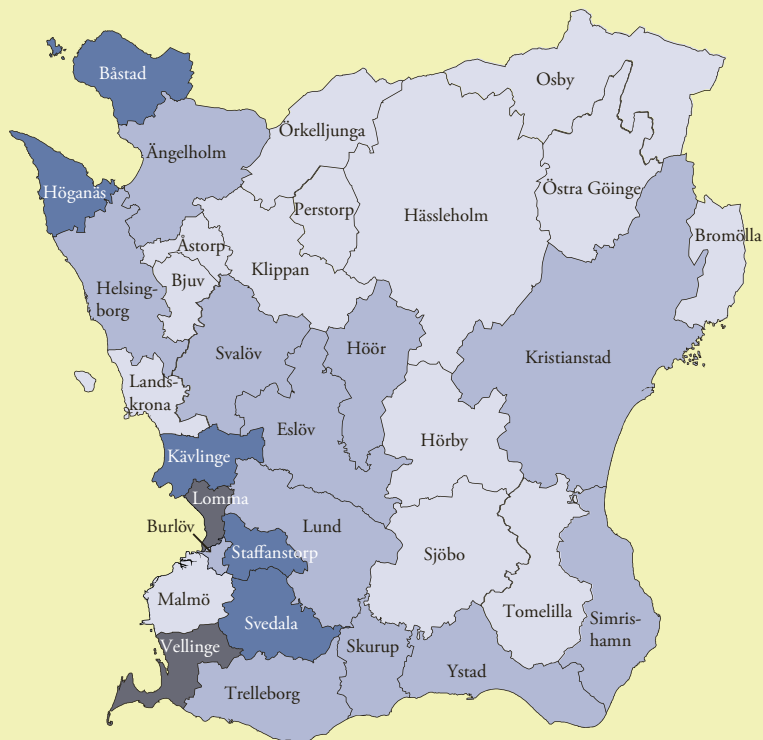
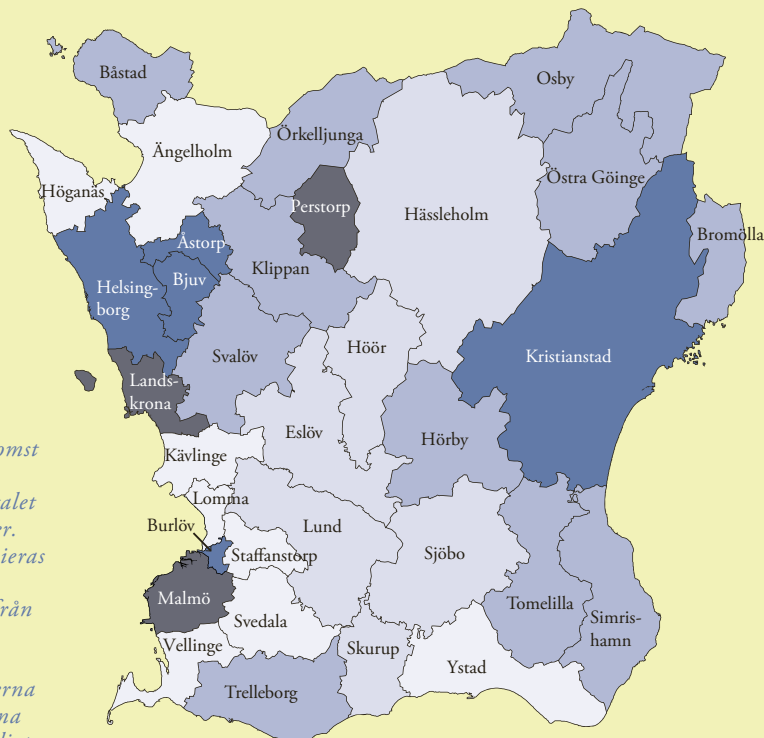
I Skåne upplever 52% av män och kvinnor ingen störning av buller, medan 5 % upplever mycket eller oerhört mycket störning. Gällande bilavgaser och utsläpp rapporterade 7 % männen och 9 % av kvinnorna att de störs

Barn i ekonomiskt utsatta hushåll i Skåne 2014

Statistiken avser andel barn i åldern 0-17 år som finns i ekonomiskt utsatta hushåll det vill säga hushåll med låg inkomst eller socialbidrag. Med låg inkomst menas lägsta utgiftsnivå baserad på den socialbidragsnorm som fastställdes på 1980-talet (med inflationsuppräknningar) och en norm för boendeutgifter. Om inkomsterna understiger normen för dessa utgifter definieras detta som låg inkomst. Med socialbidrag menas att sådant erhållits minst en gång under året. Statistiken har hämtats från folkhälsomyndigheten och avser 2014.

Det är relativt stora skillnader mellan de Skånska kommunerna vad gäller barnfattigdom. I kommunerna Malmö, Landskrona och Perstorp lever fler än var femte barn i barnfattigdom enligt denna definition. I flera andra Skånska kommuner, exempelvis flera kranskommuner runt Malmö samt Ängelholm, Höganäs och Ystad är andelen barn i barnfattigdom mycket låg och färre än var tionde barn lever i barnfattigdom.

Hushållens disponibla inkomst i Skåne 2014

Kartan över hushållens medelinkomst för Skånes kommuner 2014 avser bostadsbushåll. Disponibelinkomst innefattar även sociala transfereringar tillskillnad från förvärsinkomst.

Högst medelinkomst har ett antal av kranskommunerna runt Malmö-Lund samt kustkommuner i nordvästra Skåne. Lägre medelinkomster återfinns i övriga norra Skåne samt i mellersta Skåne och Malmö och Landskrona. Det är intressant att notera att det skiljer relativt mycket mellan kommunerna i kategorin med lägst medelinkomst jämfört med kategorin med högst medelinkomst per hushåll och år.

Kartorna är framtagna av Enheten för Samhällsanalys, Region Skåne

Att möta andra är det roligaste med att gå och handla

Mer om samspel och möten på sida 22-25

Att kunna ta cykeln till jobbet är livskvalitet för mig

Mer om rörelsefrihet för alla på sida 28-31

Hur kan den fysiska planeringen få mitt vardagspussel att gå ihop?

Mer om ett fungerande vardagsliv på sida 34-37

Föreningslivet har gjort att jag lärt känna många nya människor

Mer om fritidsliv och gemenskap på sida 38-41

Det känns som om det är vår plats nu när vi fått vara med och tycka till

Mer om delaktighet och medskapande på sida 44-47

Vad är en social konsekvensbeskrivning? Kan jag omsätta det här till ett redskap?

Mer om sociala aspekter som ett redskap i planeringen på sida 48-49

Sociala aspekter i vår fysiska miljö

Genom fysisk planering och en medveten utformning av vår fysiska miljö, kan goda förutsättningar skapas för möten mellan människor, ökad fysisk aktivitet, en väl fungerande vardag, ett rikt fritidsliv och en större delaktighet i samhällsutvecklingen. Med utgångspunkt i förutsättningar som mindre kommuner och orter har i Skåne beskriver detta kapitel sociala aspekter som är kopplade till den fysiska miljön och illustrerar med goda exempel hur man konkret kan arbeta med fysisk planering som stödjer en socialt hållbar utveckling.

Sociala aspekter i vår fysiska miljö

Detta kapitel tar upp och beskriver fem sociala aspekter kopplade till den fysiska miljön och är tänkta som ett stöd till att fördjupa kunskap i ämnet och utveckla redskap i arbetet med social hållbarhet kopplat till fysisk planering. Inspiration och lärdomar är hämtade från Malmö Stads och Göteborgs Stads Sociala konsekvensbeskrivningar och analyser men har tagit utgångspunkt i förutsättningar som mindre kommuner och orter har i Skåne.

De fem aspekterna samverkar och överlappar varandra och det är inte möjligt att dra en skarp gräns mellan dem. Flera frågeställningar är relevanta för flera olika aspekter. Dessutom finns det teman som genomsyrar alla fem aspekter:

Jämlikhet

Människan, och människans behov, bör alltid vara utgångspunkten när vi utformar och planerar den fysiska miljön. Människor ska behandlas på ett likvärdigt sätt oavsett socioekonomisk bakgrund, ålder, kön, etnicitet, sexuell läggning eller funktionsnedsättning. Människor har skilda behov och vissa grupper och individer är mer utsatta än andra och behöver extra stöd. Ur ett socialt hållbarhetsperspektiv är det viktigt att ha ett extra fokus på olika människors skilda behov och hela tiden tänka ”för vem planerar vi?” Planeringen bör sträva efter att utjämna skillnader för att skapa jämlika förutsättningar för alla.

Trygghet och tillit

Tillit uppstår framförallt genom socialt deltagande. Genom att människor träffar andra, både kända och okända, ökar de sin tillit till och förståelse för andra människor. Fysisk planering har därför ett stort ansvar för att skapa delaktighet i samhällsutvecklingen samt att planera för miljöer som bjuder in till möten och socialt deltagande, planerat eller oplanerat.

Hälsa

Vår fysiska och psykiska hälsa är något som påverkas i hög grad av vår fysiska miljö. De fem sociala aspekterna påverkar alla enskilt och tillsammans människors förutsättningar till god hälsa. Att till exempel skapa god tillgänglighet till gång- och cykelstråk påverkar inte bara människors rörelsefrihet, utan kan också underlätta människors vardagsliv, fritidsliv och skapa möten mellan människor.

I alla skalor - lokalt till regionalt

De fem aspekterna har betydelse i alla skalnivåer. Lokalt i enskilda projekt, på kommunnivå och regionalt. Ibland uppstår intressekonflikter som är viktiga att synliggöra, där ett redskap för social hållbarhet kan underlätta arbetet. Exempelvis kan det på regional nivå vara positivt att ha färre hållplatser för kollektivtrafiken för att minska resetider och öka den regionala konkurrenskraften genom att skapa ökad tillgänglighet till arbetsplatser, medans det på lokal nivå kan vara negativt för den ort som inte får någon hållplats.

Holistiskt synsätt

Vi bör varken se enskilda projekt, planer eller de sociala aspekterna var för sig, utan måste se hur de påverkar varandra och hur de påverkar helheten, både på kort och lång sikt. Genom att ta ett större helhetsgrepp kan man skapa synergi mellan olika projekt och på så sätt skapa positiv utveckling inom flera områden. Detta kräver en process som går på tvärs av förvaltningar inom kommunen och stödjer samarbeten mellan privata, kommunala, regionala och statliga aktörer.

1

Livsmiljöer som främjar **samspel och möten**

- Människors sociala behov
- Tillit och trygghet
- Mötesplatser
- Vistelsekvaliteter
- Aktiviteter och gemenskaper

2

Tillgänglighet och **rörelsefrihet** för alla

- Bryta barriärer och koppla samman
- Tillgänglighet och trygghet
- Det demokratiska gaturummet
- Kollektivtrafik som binder samman

3

Allas lika rätt till ett fungerande **vardagsliv**

- Blandade funktioner
- Goda uppväxtmiljöer
- Att bo och arbeta
- Daglig service och vardagsfunktioner

4

Fritidsliv som stärker hälsa och gemenskap

- Rekreation och föreningsliv
- Naturens sociala dimension
- Föreningslivet
- Sport och lek
- Kultur och identitet

5

Alla har rätt att vara och känna sig **delaktiga**

- Motverka utanförskap
- Delaktighet och inkludering
- Medskapande
- Aktiv dialog - en lärande process

Livsmiljöer som främjar

samspel och möten

För att skapa socialt hållbara samhällen är det viktigt att fysiska strukturer skapar rum som främjar olika typer av samspel och möten, både mellan människor som känner varandra och mellan människor som aldrig träffats förr. Det kan vara offentliga rum vid matbutiken som används av många olika slags människor eller platser i bostadens närmiljö som stärker grannskapet. Genom att erbjuda möjligheter för att träffa och se andra människor skapas förutsättningar för ett mer öppet och tolerant samhällsklimat där känslan av delaktighet stärks och människors utanförskap minskas.

Stödfrågor

- Påverkar förslaget möjlighet till möten och integration?
- Är mötesplatsens vistelsekvaliteter och tillgänglighet beaktat?
- Finns det mötesplatser som tillgodoser olika människors behov?
- Beaktas mötesplatsens placering, utformning och program så att invånare från olika områden och samhällsklasser möts?
- Är förutsättningarna för möten jämlika oavsett kön, ålder, sexuell läggning, etnicitet, ekonomisk situation etc?

Människans sociala behov

Kontakt med andra människor är ett grundläggande mänskligt behov och ofta vill människor vara där andra människor är. Det behövs mötesplatser där människor kan träffas för att utbyta av kunskap, erfarenheter och åsikter kan ske och relationer utvecklas så att integration och det sociala kapitalet stärks i samhället.

Offentliga rum som gator, parker, torg, gång- och cykelbanor, stationsområden, grönstrukturer och natur är viktiga arenor för att styrka den sociala hållbarheten. Här sker både direkta och indirekta möten mellan människor som minskar människors isolering och ensamhet. Mötesplatser bör vara flexibla och svara till många olika behov så att de inviterar olika slags människor och kan anpassas efter olika tidpunkter och årstider. Det måste finnas en variation av olika typer av mötesplatser som alla, oavsett kön, ålder och bakgrund, kan trivas i, inspireras och utvecklas av. Att se och lära känna människor i sin omgivning skapar trygghet, gemenskap och ökar känslan av delaktighet i samhället.

Balans mellan "bridging & bonding"

Socialt kapital är viktigt för att människor ska känna solidaritet och tillit till andra människor och samhället i stort. Socialt kapital kan både ha en sammanlänkande (bonding) och överbyggande (bridging) karaktär.⁷ Sammanlänkande socialt kapital betecknar sociala band mellan personer som liknar varandra, till exempel dem med samma ålder, intressen eller etnicitet. Det stärker en gruppens interna sammanhållning, men kan leda till ökade motsättningar mellan grupper. Överbryggande socialt kapital minskar istället denna

typ av gruppmotsättningar då det länkar samman människor från olika grupper, skapar förståelse för andra människors livssituation och minskar rädslan för det "okända". Det är därför viktigt att det finns en balans mellan mötesplatser som ger möjlighet att möta dem man redan känner och mötesplatser som skapar möjligheter för att se människor från andra grupper, som man inte känner sedan tidigare. Samma målsättning bör finnas i planeringen av till exempel bostadsområden, stationsområden eller i arbetet med centrumutveckling. Att skapa förutsättningar för olika slags bostadstyper, aktiviteter och funktioner som skapar en balans mellan överbyggande och sammanbindande kapital.

Från privata till offentliga mötesplatser

För att den fysiska miljön skall erbjuda mötesplatser både för redan etablerade sociala band och nya, krävs stor uppmärksamhet på gränserna och kontakten mellan privata och offentliga rum. Illustrationen nedan visar hur den bostadsnära privata utemiljön (mörkblå) har kontakt med närmiljön (mellanblå), som kan kallas halloffentlig och karakteriseras av platser som man delar med sina grannar. De halloffentliga platserna kopplas sedan gradvis till mer och mer offentliga platser (ljusblå) som man delar med människor man inte känner. Blir gränsdragningarna för otydliga kan en otrygghet uppstå om vem som känner "ägarskap" till platsen, men saknar offentlighetsgraderna kontakt med varandra uteblir synergi dem emellan och isoleringen mellan människor ökar.

Offentligt — ortens och stadsdelens platser

- Närhet till service, butiker och offentliga funktioner
- Kopplingar till stadsrum, gator, kollektivtrafik och cykelstråk

Halvoffentligt/offentligt — närmiljö

- Bra förbindelser
- Bra lekplatser
- Lokala mötesplatser
- En definierad ankomst

Halvprivat/Privat — bostadsnära miljöer

- Trapphusen (grannskap)
- Mjuka kantzoner (altaner, förträdgårdar, uteplatser)
- Utrymme för individualitet

Mötesplatser

Mötesplatser är mycket mer än det traditionella torget i centrum. De mest frekvent besökta mötesplatserna, speciellt i mindre orter, är ofta de platser som är kopplade till människors vardag så som skolgården, sporthallen, matbutiken eller busshållplatsen. Här träffas människor både för planerade och spontana möten, från olika socioekonomiska bakgrunder och områden. Det är platser som ofta har många återkommande besökare som skapar förutsättningar för igenkänning och nya bekantskaper. Ofta är dessa mötesplatser inte lika omsorgsfullt utformade som det traditionella torget. Genom att öka deras vistelsekvaliteter och skapa trygga och säkra förbindelser dem emellan, kan de spela en större roll i samhället för att skapa social tillhörighet och överbygga mentala barriärer mellan människor. Den fysiska placeringen av mötesplatser har också stor betydelse för om platserna stärker social band mellan olika områden eller inom ett område.

Studier av utomhusaktiviteter i bostadsområden har visat att så mycket som 2/3 av alla utomhusaktiviteterna sker på privata uteplatser i markplan.⁹

Vardagslivets mötesplatser

Stadslivsanalyser visade att det var 5 ggr fler människor framför ICA än på Torget i Staffanstorps centrum.⁸

Gör det enkelt att mötas

Det ska vara enkelt att möta andra människor. I Staffanstorp har skapats en liten mötesplats mellan ICAs entré och parkeringen. Det har blivit en plats där många tar en kortare paus och på ett enkelt sätt träffas i anslutning till vardagens göromål. Att koppla samman mötesplatser för valfria aktiviteter, som att sitta på en bänk eller ta en kopp kaffe, med platser där det sker nödvändiga aktiviteter, som att gå eller cykla till och från skolan, vänta på bussen eller handla mat, skapar goda förutsättningar för att människor möts.

Vistelsekvaliteter

En viktig aspekt för att skapa möten är att det finns förutsättningar för människor att stanna upp, inte bara skynda förbi. Vistelsekvaliteterna i det fysiska rummet kan ha avgörande betydelse för hur länge människor vistas där. Upplevs rummet tryggt, är det tillgängligt, finns det något att göra och något att se på? Finns det "härlighetsvärden" som grönska, mänsklig skala, lokal identitet och ett bra lokalklimat? Alla faktorer påverkar om människor väljer att uppehålla sig. I bostadsområdet är de privata uteplatserna den plats där människor spenderar mest tid utomhus, speciellt de i markplan. Uteplatser med visuell kontakt med de offentliga rummen skapar goda förutsättningar för sociala möten.

Aktiviteternas stora betydelse

Under en vanlig vardag i mindre orter är det ofta lugnt och stilla, det är få människor och lite som sker. Även det stilla livet har stor betydelse för livskvaliteten, det behöver inte alltid vara fullt med liv och rörelse. Men behovet av att mötas och av att "det händer något" är lika stort i små samhällen som stora. Ibland behöver det kraftsamlas för att få folk att mötas utanför sina vardagsrutiner. När det sker tillfälliga aktiviteter och arrangemang kommer ofta många människor från olika samhällsklasser om programmet riktar till en bred målgrupp. Genom att överlappa olika funktioner och aktiviteter, till exempel genom att kombinera sport och kultur, eller biblioteksbesök med odlingsmöjligheter, så kan olika typer av människor lockas till samma plats och förutsättningar för att människor möts på tvärs av samhällsgrupper och kulturer skapas. Den fysiska planeringen bör i lika hög grad fokusera på det som inte är fysiskt som aktiviteter, arrangemang, kultur, beteenden och rörelsemönster, som på det fysiska rummets utformning.

Aktiviteter som stärker gemenskap

"Bo & Gro" är ett projekt initierat av Nordea-fonden som består av gemensamma odlingsprojekt i socialt utsatta bostadsområden i Danmark. I Tibberupparken, söder om Helsingör, initierades ett projekt för de boende som bestod av ett gemensamt odlingsområde och utekök samt sittplatser med bord som aktiverade en tidigare oanvänd offentlig grönyta. Analysen av de sociala och kvalitativa effekterna undersökte bland annat projektets effekter på känslan av gemenskap, ägarskap, mångfald och engagemang i området. Resultatet av analysen synliggjorde aktiviteternas positiva betydelse för att skapa nya sociala kontakter på tvärs av grupperingar genom att de boende fått gemensamma upplevelser att dela, mötas kring och samtala om.¹⁰ En annan positiv aspekt som lyftes fram var att projektet skapade möjlighet för upplevelser som människor delar oavsett bakgrund och därmed var lätt att samtala om, som matlagning och odling.

Felleshaver i Tibberupparken

*Ett gemensamt
odlingsområde gav
möjlighet till nya kontakter
och större gemenskap
för de boende i
bostadsområdet.*

fokus

I Östra Göinge har vi inte städer – vi har byar

Text av *Linnea Widing, plansamordnare,
Östra Göinge kommun*

I Östra Göinge har vi inte städer. Vi har byar. Byars starka identitet, sociala sammanhållning och fysiska utformning gör att det där finns helt andra utmaningar än i städer. Det ställer större krav på utformning av både informella och formella mötesplatser där samhällets samtliga medborgare och aktörer kan mötas och interagera. Utformningen av den fysiska miljön påverkar upplevelsen av byn och medborgarens möjlighet till att känna hemkänsla, trygghet och trivsel.

Östra Göinge har under 2015 tagit emot 368 personer som har beviljats uppehållstillstånd i Sverige och 8 ensamkommande flyktingbarn. I Östra Göinge kommun fanns det, fram till och med 31 maj 2016, två privata asylboenden som migrationsverket upphandlat plats med. Ett i Breanäs och ett i Brobysjukhuset som tillsammans har plats för ca 650 personer. Asylboendet på Brobysjukhuset stängdes ned den 31 maj 2016 och boendets framtid är oviss.

Att en by som Broby med drygt 3000 invånare har ett asylboende med nästan 570 nya invånare påverkar såklart byns sociala klimat, något som är viktigt att vara medveten om och att aktivt arbeta med. Det är viktigt för kommunen att vara lyhörd på sina medborgare och våga prata om människors oro och att gemensamt hitta lösningar. För Östra Göinge kommun

innebär det höga andelen asylsökande och inflyttade nysvenskar stora utmaningar med en ökad belastning på den befintliga samhällsstrukturen men även stora möjligheter som ett ökat befolkningsunderlag medför. I Östra Göinge har det under en längre tid funnits gott om lediga lägenheter, så är inte längre fallet utan nu råder det bostadsbrist och nyproduktion har blivit aktuellt. Här är det ökade antalet nyanlända en av många bidragande faktorer. Vid nybyggnation som ska hjälpa till att lösa en akut situation är det viktigt att tänka hållbart och multifunktionellt över tid.

Utöver exempelvis bostadsfrågan och svenska för invandrare (SFI) är den sociala kontakten mellan nyanlända och göingebor av stor vikt för integrationen och vår förståelse för varandra.

Genom projektet Tillsammans erbjuder kommunen olika aktiviteter där nyanlända och göingebor möts (exempelvis kvinnokvällar, låna en göingebo och matmässor).

Genom att identifiera de kommande utmaningarna, se vilka verktyg en kommun kan använda för att möjliggöra, påverka och bygga morgondagens byar, skapas förutsättningar för att nyttja samhällsplaneringen för en bra integration och social hållbarhet.

“ Att förstå vad social hållbarhet är och att få alla parter som är berörda att arbeta tillsammans är en av de största utmaningarna

*Linnea Widing, plansamordnare
Östra Göinge kommun*

Östra Göinge

foto: Östra Göinge kommun

Resecenter i byarna

I varje by i Östra Göinge finns ett resecenter. Det är platser som många måste använda sig av i det dagliga livet vilket gör det till viktiga mötesplatser och nyckelplatser i byarnas offentliga miljö. Foto från resecentret i Broby

Östra Göinge i korthet

- 14.00 invånare
- Östra Göinge har inte städer men byar
- Pågående fördjupningar av översiktsplanen
- Många informella och formella mötesplatser
- Hög andel nyanlända asylsökande
- Hemkänsla, trygghet och trivsel

Tillgänglighet och

rörelsefrihet för alla

Att skapa rörelsefrihet handlar om att bryta både fysiska och mentala barriärer i samhället så att alla kan ta del i gemenskaper och ha tillgänglighet till samhällsfunktioner. Att stimulera till ökad fysisk aktivitet genom att tillrättalägga för fotgängare och cyklister i vardagen har stor betydelse för människors hälsa. Planering av infrastruktur, funktionsblandning och bebyggelsestruktur påverkar i hög grad möjligheten att skapa rörelsefrihet för alla oavsett ålder, kön, funktionsnedsättning eller ekonomisk status.

Stödfrågor

- Hur påverkas tillgängligheten till samhällsfunktioner och eventuella barriärer mellan områden och människor? För vilka användare?
- Hur prioriteras olika trafikslag och användargrupper?
- Beaktas trygghet och säkerhet att röra sig till fots och på cykel för alla åldrar?
- Påverkas möjlighet till daglig fysisk aktivitet?
- Finns möjlighet till orientering för alla trafikslag?

Bryta barriärer

Det finns både fysiska och mentala barriärer och ofta sammanfaller de båda med varandra. Dessa barriärer kan skapa känsla av utanförskap och hindra människor från att röra sig mellan olika områden. Hur platser och samhällsfunktioner används och av vem beror till stor del på hur väl de är kopplade till omkringliggande funktioner och till stadens nätverk. Att skapa en mer tillgänglig kommun eller ort handlar i lika hög grad om att planera för en tät, blandad och sammanhållen bebyggelse som är trygg att röra sig i, som att utveckla själva infrastrukturen. Då barn rör sig i mer begränsade geografiska områden, är närhetsprincipen extra viktig för dem men gynnar också äldre och funktionshindrade.

Planering för att skapa bättre tillgänglighet för fler kräver ett holistiskt synsätt. Det går inte att se något trafikslag för sig, då en resa ofta är en kombination av olika sätt att ta sig fram. En blandad och tät bebyggelse är positiv för både gång och cykel samt för kollektivtrafiken, då det skapar ett bra reseunderlag. I *Det öppna Skåne 2030* påtalas att Skånes mångkärniga orsstruktur kräver att det finns goda kopplingar, både mellan kärnorna och mellan kärnorna och deras omland. Det ska finnas ett hållbart transportsystem som kan tidsförtära Skåne så att alla har möjlighet att ta sig till ett brett utbud av arbetsplatser och boendemiljöer. Med ett holistiskt synsätt behöver vi bedöma insatser både på regional och lokal nivå. Det som på regional nivå kan vara en tillgänglighetsförbättring exempelvis med ökad framkomlighet och hastighet för kollektivtrafiken, kan på lokal nivå försämra tillgängligheten och skapa barriärer.

Från sektoriserad planering...

Planeringen av våra städer sker i allt för hög grad i avgränsade förvaltningsområden så som trafik, bebyggelse och grönsstruktur. Ur ett användarperspektiv upplevs staden aldrig i dess olika beståndsdelar utan som en helhet.

Gång- och cykelstråk

Bara för att det finns en fysisk möjlighet att gå eller cykla betyder inte att människor väljer att göra det. Kvaliteten har en avgörande betydelse. Gång- och cykelvägar måste vara trygga, säkra, sammankopplade och komfortabla och attraktiva i ögonhöjd. Planering av tydliga stråk för fotgängare och cyklister mellan platser och områden är viktigt för att minska sociala barriärer då det ökar chansen för människor att ta större del av samhällets resurser och att möta människor från olika bakgrunder. Enligt *Stadens rumsliga påverkan på hälsa* kan promenader, förutom att vara hälsofrämjande, göra människor mer benägna att lita på sina grannar och andra personer i området och skapa en större vilja att engagera sig politiskt och socialt.

Jämlik tillgänglighet

Att skapa tillgänglighet för alla innebär att alla ska ha samma möjlighet att ta sig runt oavsett ålder, kön, funktionsnedsättning eller socioekonomisk bakgrund. För att skapa en mer jämlik tillgänglighet behöver särskild hänsyn tas till de mest utsatta grupperna – barn, äldre och funktionsnedsatta samt de som rör sig till fots och på cykel. Gång och cykel är ett jämlikt transportsätt då långt fler kan röra sig till fots eller cykel än dem som kan köra bil. När det skall investeras i ny infrastruktur, om det så gäller nya cykelvägar eller kollektivtrafiksatsningar så bör man också bedöma vilka människor och områden som har störst behov av ökad tillgänglighet. När de sociala konsekvenserna för Spårväg Syd i Stockholms län bedömdes, framkom att den nya spårvägen möjliggör ökad tillgänglighet för områden som har låg socioekonomisk status och hög arbetslöshet vilket är en faktor i bedömningen av den samhällsekonomiska nyttan.

...till helhetstänkande och samarbete

För att skapa attraktiva miljöer med förutsättningar för att många olika behov, funktioner och användare kan samexistera så krävs en holistisk planering och samarbete mellan olika förvaltningar och mellan det offentliga och privata.

Stationen Eslöv

Här har kommunen jobbat för att skapa bättre kontakt mellan stationen och centrum genom att prioritera fotgängare och cyklister.

Det demokratiska gaturummet

Oavsett vilket transportmedel som används är alla vid något tillfälle under resans gång en fotgängare – till och från bilen, busshållplatsen eller cykelparkeringen. Därför är det viktigt att alltid ha fotgängarens perspektiv i åtanke i planeringen oavsett om en parkeringsplats eller nytt bostadsområde planeras. Extra viktigt är det i trafikmiljöer där många olika trafikslag blandas. Ett demokratiskt gaturum är inte en gata där alla trafikslag får lika mycket plats, utan där det är lika tillgängligt, attraktivt, och tryggt att välja att gå och cykla som att köra bil. Det innebär i de allra flesta fall att omprioritera till fördel för de gående och cyklande. Den grupp som känner störst otrygghet i stadens rum är äldre kvinnor, det är också den grupp som förändrar sitt beteende i störst utsträckning på grund av känslan av otrygghet. Skall trenden med ökande antal bilresor kunna vändas måste prioriteringen göras än hårdare och det skall vara enklare att välja gång, cykel eller kollektivtrafiken än att välja bilen. Detta kan göras dels genom fysiska insatser men också genom Mobility Management där fokus ligger på att förändra människors beteende.

Säkert och tryggt för alla

När den trafikerade Järnvägsgatan i Höör skulle göras om, valde kommunen att skapa en god miljö för alla trafikslag genom att skapa mer plats för de oskyddade trafikanterna. Gatan led av platsbrist och kommunen valde att enkelrikta gatan för all motortrafik, vilket innebar att det var möjligt att bredda cykelbanor och trottoarer och entréerna till butikerna kunde tillgänglighetsanpassas. Att ge tydlig prioritet och synlighet i gaturummet för de oskyddade trafikanterna

är grunden för att göra det säkert och tryggt för alla. Att ha tydligt markerade områden för olika trafikslag kan vara en lösning. Att använda sig av gångfartsgator kan vara en annan, där alla delar samma yta men bilisten och cyklisten ger företräde till fotgängaren. Idag har det utvecklats fler varianter av gångfartsgator där det också etableras trygga zoner där bilar inte får köra och där mer utsatta fortgångare kan röra sig tryggt.

Att minska bilberoendet och att få fler att gå och cykla är ett viktigt mål för att skapa en mer hållbar utveckling. Men det kan vara svårt att motivera satsningar för fotgängare och cyklister, speciellt i mindre samhällen där tätheten är lägre och där det i många fall verkar som om alla kör bil. Men det är ofta fler som går och cyklar än vad många tror. I Haslev i Danmark (11.400 invånare) visade det sig, till mångas förvåning, att det var lika många fotgängare som bilister i stadskärnan. Utanför det lokala gymnasiet i Haslev mättes hela 1.100 fotgängare och cyklister per timme under morgonen, vilket är hälften av fotgängarna längs gågatan Strøget i Köpenhamn, som är en av Danmarks mest besökta gator.¹¹

Många fotgängare

Utanför gymnasiet i Haslev rör sig över 1000 personer till fots och cykel under morgontimmen

Kollektivtrafik som binder samman

Kollektivtrafiken är en viktig byggsten i arbetet med social hållbarhet. Den ger möjlighet till rörelsefrihet för alla i ett samhälle, oavsett ålder, kön, funktionsnedsättning eller ekonomisk ställning. Kollektivtrafiken kan binda samman områden med olika socioekonomisk status, erbjuda delaktighet och inkludering samtidigt som den ger tillgänglighet till utbildning, arbete, samhällsservice och fritidsaktiviteter. Tendenserna visar att människor pendlar längre idag och tiden som individer lägger på pendling ökar. Men att resa långt har negativa effekter på hälsan så planeringen bör också syfta till att minska behovet av att resa.

I Nederländerna finns det nationella programmet Beter Benutten, där företagare tillsammans arbetar för att minska andelen resor till och från arbetet med bil. Detta görs bland annat genom kampanjer för el-cyklar och flextider. Samtidigt som arbetsplatserna blir mer attraktiva och att man hoppas kunna minska transporttiden för de anställda, kan detta på folkhälsolivå leda till minskat buller, ökad luftkvalitet och främjande av motion.

Förtäta och förädla kring kollektivtrafiken

Stationsområden är viktiga nav i samhället, både som kommunikationsnav, stadsutvecklingsområden och som mötesplatser. Rapporten *Stationsnära läge* från 2010 visar att 80% av marken inom 1 km från Skånes tågstationer är obebyggda. Genom att förtäta i befintliga stationslägen skulle Skåne kunna fördubbla sin befolkning. I Eslöv (17.700 invånare) har kommunen

Hållplatsen som mötesplats

Även den lilla busshållplatsen kan bli en mötesplats med enkla medel som i Jordløse på Fyn

arbetat med att skapa bättre kontakt mellan centrum och tågstationen genom att skapa en gångfartsgata. Bebyggelsen har öppnats upp och aktiverats med caféer och uteserveringar. I Hjärup i Staffanstorps kommun förtäts det med bostäder kring pågatågsstationen som skapar förutsättningar för bättre förbindelser över järnvägen och underlag till nya servicefunktioner.

Hållplatsen som mötesplats

Kollektivtrafiken genererar både flöden av fotgängare och människor som uppehåller sig i väntan på buss eller tåg. Det är en viktig källa till att skapa liv i mindre samhällen. Inte bara för resenärernas komfort, utan också för stadslivets skull, bör hållplatsen ligga centralt och ses som mer än en hållplats - en mötesplats. Studier av hur människor upplever restid visar att den upplevda resetiden kan vara upp till 10 gånger längre än den verkliga tiden om kvaliteten eller tryggheten är dålig.¹²

En ”byforskönnelsegrupp” i byn Jordløse på Fyn (330 invånare) har vårpyntat byn med 150 stolar för att öka trivselen och få fler att uppehålla sig i byn. De använder ordleken *Jordløse ”stoler” (litar) på fremtiden* som med en glimt i ögat beskriver projektet och deras ambitioner för byns framtid.

Väntan med kvalitet

I Horten i Norge har busshållplatsen blivit utformad som en del av stadsrummet som inbjuder till vistelse även för dem som inte väntar på bussen.

fokus

Höörs kommun

Småstad i storstadsregion

Text av *Andreas Ask, planarkitekt och Karin Kallioniemi, samhällsplanerare/kommunarkitekt, Höörs kommun*

De viktigaste utmaningarna för vår kommun är att få till ett ökat och varierat bostadsbyggande och att behålla en god service när internhandel och köpcentra konkurrerar med småstad och byar. Det nya bostadsförsörjningsprogrammet och kommunens mål om "God livsmiljö och boende för alla" är utgångspunkten för hur vi jobbar med de här frågorna i vår nya översiktsplan. Mötesplatser och integration är två nyckelbegrepp och vi lägger mycket fokus på att skapa välkomnande och trygga miljöer, som förenklar vardagen. Ny bebyggelse ska koncentreras till områden med god kollektivtrafik, cykelstråk och tillgänglig service samt bidra till ett mer varierat bostadsbestånd.

“ Vi har kunskap men ingen strategisk modell för vem som bidrar när. Och hur säkerställer vi visonen? ”

Karin Kallioniemi, Höörs kommun.

Socialt hållbar ombyggnad av Järnvägsgatan

Intill stationen i Höör ligger Järnvägsgatan som är en av de högst trafikerade gatorna i tätorten då den fungerar som en genomfart samt en samlade gata för både tågstation och affärsverksamheter.

Gatan har genomgått en omvandling och ett ansiktslyft där aspekter som rör social hållbarhet har fått en mer tydlig del i den nya utformningen av gaturummet.

Den generella problematiken som gatan stod inför var platsbrist, där både verksamheter, tågresenärer, funktionshindrade och andra oskyddade trafikanter hade ett begränsat utrymme i det offentliga rummet på den södra sidan av stationen. Målet var att skapa en mer hållbar trafiklösning där vi inte kompromissar med ytor för oskyddade trafikanter eller tillgänglighet utan i stället utnyttjar ytorna smartare och därmed får ett mer funktionellt och attraktivt gaturum.

Ett samverkansprojekt

Den huvudsakliga och avgörande åtgärden som genomfördes var att enkelrikta gatan, vilket medförde att plats kunde frigöras till att förbättra andra funktioner. Kommunen upprättade dessutom ett upplåtelseavtal i syfte att samverka med några av fastighetsägarna för att skifta delar av gaturummets användning till mer funktionella ytor och högre nyttor för både allmänhet och fastighetsägare.

Genom att minska vägbredden och skifta ytor så möjliggjordes bland annat:

- **Oskyddade trafikanter och tågresenärer har fått en tydligare prioritering i gaturummet intill stationen genom större ytor, upphöjningar och sammanhängande markbeläggning**
- **Cykelbanor och trottoarer breddades**
- **Entréer till butikslokaler tillgänglighetsanpassades där det tidigare enbart fanns trappor**
- **Oanvändbara ytor för fastighetsägare kunde omvandlas till allmän plats, bland annat för cykelparkering till tågresenärer**

Höör

Järnväggsgatan

Genom samverkan och god dialog med fastighetsägare och boende utmed Järnväggsgatan, blev det möjligt att lösa de utmaningar som fanns, och få till det slutresultat som önskades. Genom upplåtelseavtal blev det möjligt att ge det offentliga rummet en mer funktionell programmering med ökad trafiksäkerhet och tillgänglighet för alla.

Höör i korthet

- 16000 invånare
- 7400 pendlare dagligen
- Trygg och stabil kommun med småstadskvaliteter
- Natur och friluftsliv är viktiga identitetsbärare
- Strävar efter mer varierat bostadsutbud
- Ny översiktsplan 2017

Allas lika rätt till ett fungerande vardagsliv

Att arbeta, gå i skola eller förskola, handla mat och vara hemma i sin bostad upptar stor del av våra liv. Även om människors vardag kan se väldigt olika ut, är möjligheten till ett väl fungerande vardagsliv viktigt för alla. Tillgång till arbete, bostad och utbildning är ett grundläggande mänskligt behov och en rättighet. Genom att planera med utgångspunkt i människors vardagsliv och skapa goda uppväxtmiljöer samt ta hand om och utforma vardagsmiljöer med stor omsorg, kan människors livskvalitet och förutsättningar i livet förbättras. Att planera för en hög grad av mångfald, både vad gäller funktioner och typer av bostäder samt skapa förutsättningar för möten med andra i vardagen, är centralt för att bygga ett tillitsfullt och tryggt samhälle.

Stödfrågor

- Hur påverkas människors vardagsliv? Är olika människors vardagsbehov tillgodosedda?
- Är uppväxtmiljöer och vardagsmiljöer omhändertagna och trygga?
- Är blandningen och placeringen av funktioner beaktad för vardagslivet?
- Hur påverkas utbud av service och funktioner som förenklar vardagslivet?
- Hur påverkas tillgänglighet till olika boenden i olika prisklasser, äganden och typer?

Blandade funktioner

Upplevelsen av vår närmiljö spelar stor roll för vår hälsa och livskvalitet. Det gör att det är centralt att utveckla samhällen med variation i boende och funktioner, att satsa på kvalitet samt att skapa miljöer som är anpassade efter våra olika behov och förutsättningar. Alla ska kunna erbjudas trygga och tillgängliga livsmiljöer i mänsklig skala.

Ett helt grundläggande mänskligt behov är att ha någonstans att bo, rätten till en bostad återfinns i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna. Idag är bostadsbrist en stor utmaning för många kommuner. Att skapa förutsättningar för ett fungerande vardagsliv handlar också i hög grad om hur hemmet är kopplat till andra vardagsfunktioner. Att ha skola och förskola i närhet till matbutik med busshållplatsen eller tågstationen inom gång och cykelavstånd, kan hjälpa till att få det vardagliga pusslet att gå ihop och möjlighet för ett enkelt och hälsosamt liv. Det blandade samhället handlar både om själva blandningen av funktioner, men också om närheten och förbindelserna dem emellan. Att planera för en blandad stad innebär också att planera för en levande och trygg stad då olika funktioner är aktiva olika tider på dygnet och under veckan. Blandningen ger en flexibilitet över tid som skapar en robusthet inför samhällets framtida förändringar.

Goda uppväxtmiljöer

Det är extra viktigt att ha fokus på barns uppväxtmiljöer för att de ska få en bra start i livet och så att de får möjlighet att möta människor med en annan bakgrund, kultur eller socioekonomisk status. Barn idag växer upp med stora skillnader i hälsa och framtidsutsikter. Närmiljön kring bostaden och förskola/skola är viktiga redskap för att utjämna skillnader, både genom lokalisering av gemensamma funktioner och utemiljöns utformning. Studier av ekonomen Raj Chetty visar att området där barn växer upp spelar stor roll för möjligheten att i framtiden skaffa sig en bättre ekonomisk situation. Faktorer i uppväxtmiljön som skapar bättre möjligheter för barn är bostadsintegration mellan familjer med hög, medel och låg inkomst, mindre gleshet med kortare pendelavstånd samt högre andel människor som är delaktighet i föreningar och organisationer.

Vardagslivet - en jämställdhetsfråga

De rådande sociala normerna spelar roll för hur varje enskild människas vardagsliv ser ut. På så sätt kan vardagslivet anses vara en jämställdhetsfråga. Undersökningar av mäns och kvinnors resande visar att var fjärde kvinna uppger att hon känner sig otrygg när hon går ute ensam en sen kväll i sitt bostadsområde. Otryggheten får också större konsekvenser för kvinnor, som i högre utsträckning ändrar sitt beteende.¹³ Den fysiska miljön påverkar hur vardagslivet fungerar och kan både underlätta och försvåra för den dagliga aktiviteten. Alla individer har sina egna mönster, utmaningar och behov vilket gör att frågan om vad som förenklar ens vardagsliv kan få många olika svar och ibland stå emot varandra. Därför är viktigt att se på frågan både holistiskt och ur olika individers perspektiv. I slutändan handlar det om att underlätta för dem som har det svårast idag, men med åtgärder som kommer alla till godo.

Integrera nya funktioner i bostadsområden

Ombyggnaden av bostäder till "bokaler" längs Rosengårdsstråket i Malmö är ett exempel på hur det går att underlätta för människors vardagsliv. Genom att integrera servicefunktioner och arbetsplatser i bostadsområdet skapas möjligheter för människor att bo, arbeta och handla i sitt närområde och samtidigt tryggare förbindelser inom, till och från området.

Den integrerade arbetsplatsen

I Staffanstorps finns exempel på hur garagen intill villabebyggelse omvandlats till arbetsplatser och offentliga funktioner.

Att bo och arbeta

Bostadssegregation

Bostadssegregationen har historiskt inte ansetts vara problematisk, utan blir ett problem först när den ger negativa effekter på individer och samhället. Idag märker vi av dessa effekter genom att segregationen ger sämre livschanser och ökade klyftor. För att kunna bryta bostadssegregationen behövs det kunskap om hur allvarlig den är, var den finns och vilka grupper som är utsatta. Rapporten *Boendesegregationen i Skåne från 2015*, analyserar och breddar kunskapen om segregation och illustrerar metoder som kan användas som underlag vid planering. Den generella slutsatsen som dras är att segregationen i Skåne har ökat över tid. Den ekonomiska segregationen ökar både bland fattiga och rika i Skåne. Utlandsföddas bostadssegregation stärks över tid och är betydligt högre i Skåne än övriga Sverige. Utbildningsskillnaderna minskar när utbildningsnivån stiger i såväl Skåne som Sverige. Trots det finns områden där människor med låg utbildningsnivå koncentreras. Detta kan skapa allvarliga klyftor mellan områden och grannskap. Samtidigt har det blivit tydligt att grannskap med enbart positiva eller negativa egenskaper ökar.

Genom att skapa goda förbindelser mellan bostadsområden och planera för en variation av olika storlekar, typologier och upplåtelseformer vid ny- och ombyggnad kan det vara möjligt att minska bostadssegregationen och öka människors sociala kapital. Enligt Boverket finns det grupper som har större svårigheter på bostadsmarknaden som exempelvis nyanlända flyktingar eller ensamstående föräldrar. Ungdomar är en av de grupper som har störst problem på bostadsmarknaden. Tidigare har så varit fallet i större städer men nu är det svårt även i mindre städer.

Man bör också ställa sig frågan hur nya bostadsområden kan tillföra värde till grannområden eller kommunen i stort. Till exempel genom att det också skapas nya grönområden, skola, service eller gång- och cykelförbindelser som binder områden samman.

Villaområdena erbjuder ofta en ensidig boendeform för en viss målgrupp. Att kunna bo i sin egen villa är en kvalitet som lyfts fram av dem som bor eller flyttar till mindre samhällen. Men det finns också många som bor kvar i sin villa helt enkelt för att det inte finns alternativt boende i samhället. Många mindre kommuner kämpar med ett alltför ensidigt boendebud och behovet av att förtäta är stort för att möta en ökande bostadsbrist och för att utveckla ett mer varierat bostadsutbud. Flera mindre kommuner vittnar om att det är svårt att locka till sig externa aktörer som vill bygga bostäder, ofta är det kommunala bostadsbolaget den enda aktören. Inom nätverket 6 K, ett samarbete mellan sex kommuner i nordvästra Skåne, görs ett gemensamt krafttag. De arrangerar en bostadsmässa i Klippan för att synliggöra bostadsutvecklingspotentialen för privata byggbolag i de sex kommunerna.

Utformningen av miljön runt bostaden, placering av entréer, privata uteplatser och gemensamma ytor är avgörande för om människor naturligt möter grannar i sin närmiljö. Det krävs anpassade, kreativa lösningar så att mötesplatser prioriteras högre i utvecklingen av bostadsområden och att det börjar satsas mer på boendemiljöer, inte bara byggnader. Kommunen fyller en viktig roll genom alla steg i planeringen och utformandet av markanvändningsavtal som stimulerar kvalitet i byggandet.

Ökad flexibilitet på arbetsplatsen

Människor arbetar på ett annat sätt idag. Flexibla arbetstider, mer fritid och längre pendling är några av de generella trenderna. Skillnaderna på individ- och gruppnivå är dock stora. Genom att ge bättre möjlighet till flexitid och arbete hemifrån blir det lättare för den anställde att planera sin tid efter egna behov. Ett ökat samarbete mellan olika arbetsgivare kan ge möjlighet till större valmöjlighet kring var det går att arbeta - företag på olika orter kan hyra ut/dela arbetsplatser för att underlätta för sina anställda. Att utveckla kontorshotell ger möjlighet för enskilda företagare att bygga upp lokala sociala och yrkesprofessionella nätverk. Skapandet av "bokaler" prövas i många nybyggen för att integrera fler funktioner och skapa mer liv i bostadsområden under dagarna.

Daglig service

Handeln har länge varit en viktig del i samhället och ses som en viktig samlingsplats i centrum. Idag kämpar många orter med krympande handelsgator, tomma lokaler och lokala matbutiker som stänger till fördel för bilberoende större inköpscentrum. Viktiga vardagsfunktioner, mötesplatser och servicefunktioner försvinner. Det finns exempel där lokalt engagemang lyckats vända trenden. Salskøbing i Danmark har satsat på lokal matproduktion. I Röstånga har en ideell förening skapats, Röstånga Tillsammans, med uppgift att driva olika utvecklingsprojekt i bygden, som till exempel öppnandet av Röstångagården med servering och festlokaler.

Centrum är mer än handel

Men centrum måste ses som mer än bara en handelsplats, det är en lokal mötesplats och kan bestå av många olika funktioner som till exempel förskola, skola, sport- och fritidsaktiviteter, vårdhem och bibliotek. Genom att planera för att samla olika funktioner och aktiviteter koncentrerat till en plats är det möjligt att skapa ett levande centrum och lokal mötesplats också utan handel. Till exempel går det att kombinera olika funktioner i en och samma byggnad. Ett exempel är familjecentraler där det finns samverkan mellan olika funktioner som till exempel primärvård, BVC, MVC, socialtjänst och öppen förskola. Det innebär att besökare kan mötas på en neutral plats även om man till exempel ska besöka socialtjänsten.

Skolgården som mötesplats

Genom att överlappa funktioner har skolgården blivit en mötespunkt för alla. Platsen är aktiv både under veckodagarna och helgen.

Lokal matproduktion som kraft

I Salskøbing har en lokal matentreprenör stiftat föreningen "The Little Apple", som skall förvandla samhället till ett kulinariskt kraftcenter.

Skolan som mittpunkt

Skolan har en viktig roll i vårt samhälle för att ge goda förutsättningar för barns framtidsmöjligheter. Det är också en viktig mötesplats för både föräldrar och barn. Samtidigt lyfts behovet av att tillgodose ett livslångt lärande och miljöer som stimulerar det ickeformella lärandet.

Placeringen av skolor har stor betydelse för barns uppväxtmiljö, framtidsutsikter och möjligheten till integration mellan olika grupper och områden. Ligger skolan centralt i ett område så stärks naturligt sociala band i grannskapet, placeras skolan mellan olika typer av områden, kan det vara ett sätt för barn från olika områden att träffas.

Oavsett skolans placering är miljön runt skolan viktig för barns lärande och livskvalitet. Görs det tryggt och säkert att gå eller cykla till skolan etableras det tidigt som ett naturligt sätt att färdas, som sen följer med upp i åldrarna. I Odense har Vestre Skole fått gatan framför utformat på ett sätt så att det blir mer säkert för barn att cykla till och från skolan, samtidigt som det skapas en mötesplats som inviterar till lek och uppehåll som signalerar låg hastighet för dem som passerar förbi. Det skapar både en miljö för ickeformellt lärande och möjlighet för samutnyttjande av ytor som kommer andra till godo på helger och kvällar när skolan har stängt.

Fritidsliv

som stärker hälsa och gemenskap

Fritidslivet hänger samman med vardagslivet och innehåller alla olika former av rekreation, lek, sport, kulturaktiviteter eller avslappning. På vår fritid har vi möjlighet att skapa nya sociala kontakter utanför våra dagliga rutiner och öka det sociala kapitalet genom deltagande i föreningsliv, frivilliga organisationer eller spontana aktiviteter. Genom att planera för jämlik tillgänglighet till olika former av fritidsaktiviteter finns möjlighet att arbeta förebyggande mot fysisk och psykisk ohälsa och isolering.

Stödfrågor

- Påverkas tillgänglighet till grönska, natur och rekreation?
- Hur beaktas möjlighet till kultur- och sportaktiviteter?
- Hur påverkas fritidslivet för olika befolkningsgrupper? Påverkas lekmöjligheter för barn?
- Beaktas olika frivilliga organisationers och föreningars behov?
- Hur påverkas människors möjlighet till fysisk aktivitet och social gemenskap på fritiden?

Rekreation

Fritidslivet är det som sker utanför vardagslivet. Det kan handla om sport, lek, kultur, rekreation eller naturupplevelse, lek i grupp eller enskilt. I ett liv med ett packat vardagsliv är det viktigt att också kunna få andrum, avskildhet och lugn likväl som fysisk aktivitet och social gemenskap. För många människor är fritidslivet det som stärker den personliga identiteten och tillhörigheten till specifika grupper och till samhället i stort.

Det finns många vetenskapliga studier som visar vikten av gröna miljöer för vår fysiska och mentala hälsa. Bland annat hjälper gröna miljöer att sänka blodtrycket och minska stress. Gröna miljöer fyller också en viktig funktion genom att stimulera till fysisk aktivitet och rörelse för barn och äldre. Utöver detta vet vi att grönska renar vår luft och vatten och kan hjälpa till att sänka bullernivåer som är positivt för människors hälsa.

Kulturlivet, föreningslivet och individuellt engagemang är viktiga ingredienser till en hållbar samhällsstruktur på lång sikt. Ett kulturliv där många deltar och är engagerade är något som kan bidra till medborgarnas välbefinnande och regionens utveckling.

Föreningslivet

Fritidslivet innebär i många fall att man är del av en grupp, en förening eller liknande, där man delar ett intresse eller en aktivitet. Enligt SFI - Det Nationale Forskningscenter för Velfärd, deltar 48% i frivilligt arbete i Sverige. Föreningslivet är viktigt, inte minst för barn och unga, då det ges möjlighet att träffa människor i olika åldrar med olika bakgrund, människor som kanske inte går på samma skola eller bor i samma område. Genom att aktivt arbeta med

barn i föreningslivet är det möjligt att skapa en sundare livsstil, motverka övervikt och förebygga kriminalitet. Samtidigt kan föreningslivet hjälpa till med att låta barnen utvecklas och lära i en annan miljö än skolans och kan bli en arena för identitetsskapande.

Deltagande i studieförbund kan skapa överbryggande socialt kapital, det vill säga möjligheten att möta människor från andra samhällsgrupper.¹⁴ Det överbryggande sociala kapitalet är viktigt att ha, då vi vet att nätverk och informella kontakter har betydelse för unga människors möjlighet att komma in på arbetsmarknaden. När kopplingen mellan studieförbund och socialt kapital undersökts, är en av slutsatserna att homogena grupper skapas ”naturligt”, men att det krävs ett aktivt beslut för att skapa heterogena grupper.

För att planera för en jämlik tillgång till fritidsliv är det viktigt att kartlägga vilka möjligheter till fritidsliv som finns var i kommunen, analysera vem som använder dem och vilka som har god tillgänglighet. Dessutom bör det säkras att det finns möjlighet till fritidsliv som inte kostar, som tillgänglighet till bibliotek, gröna och blå miljöer, gratis arrangemang och sportaktiviteter.

Offentliga funktioner som mötesplatser

Bibliotek är viktiga platser som är öppna för alla, men är en speciellt viktig resurs för dem som är mest utsatta som till exempel för de som bor trångt, inte har internet eller råd att köpa böcker. Ängelholms bibliotek samlar olika typer av verksamheter under samma tak; språkcafé, utställningar, workshops och events.

Naturens sociala dimension

Naturen har möjlighet att samla människor men tillfredställer också behovet av att dra sig undan. Det kan vara en mötesplats för fysisk aktivitet, rekreation eller lärande, kontemplation och vila. Natur är inte programmerad eller riktad till en viss målgrupp, den har en generalitet och neutralitet som gör att användarna ofta är blandade och spänner över olika åldrar, kön, etnicitet och socioekonomisk bakgrund.

Gröna sociotopvärden

Parker i städer och orter fyller en viktig hälsofrämjande och social funktion. De erbjuder både naturens generalitet och stadens programmerade aktivitetsmöjligheter som till exempel lekplatser och frivilliga sportaktiviteter. I Köpenhamn är Amager strandpark en av de platser i staden som har de mest blandade användargrupperna. Dock krävs det att de aktiviteter som erbjuds riktar sig till många olika målgrupper.

Flera städer kartlägger parkers sociotopvärden. Sociotop betyder ”plats för mänskliga aktiviteter”. Göteborg Stad tar fram sociotopkartor med syftet att få fram ett planeringsunderlag som visar människors upplevelser och aktiviteter. Kartorna baseras på både platsobservationer och brukarintervjuer. Platser där många sociotopvärden finns används i regel av många olika människor och har stort värde för många.

Lika viktigt är det att det finns goda förbindelser till och från naturområden och parker så att det blir enkelt att ta sig dit. Ju närmare man bor en park ju oftare besöker man den och ju längre tid vistas man där. Bor man mer än 300 meter ifrån sjunker besöksfrekvensen rejält.¹⁵

Naturens mötesplatser

Parker är ofta platser som används av många olika användargrupper. Strandparken Koigen i Hamar i Norge är en mötesplats för alla åldrar och har många överlappande sociotopvärden.

Sport och lek

Hur miljöer utformas möjliggör eller hindrar olika typer av fysisk aktivitet och rörelseaktivitet. Fysisk aktivitet kan innebära allt från lek, sport, motion eller daglig förflyttning till fots eller cykel. Den fysiska aktiviteten har en hälsofrämjande effekt samtidigt som den också har möjlighet att skapa nya kontakter, skapa tillit och delaktighet i samhället och således även öka det sociala kapitalet.

I Ängelholms har kommunen startat ”Aktivitet Förebygger”. Det är ett samarbete mellan skolor och föreningar som fokuserar på det förebyggande arbetet. Elever i årskurs 3 och 6 får under skolåret obligatorisk föreningsverksamhet på skoltid och kan prova på tre aktiviteter under ett läsår som till exempel simning, fotboll eller yoga. Målet är att förbättra elevernas psykiska och fysiska hälsa och att locka in dem i föreningslivet.

Ofta ligger sport- och fritidsområden utanför stadskärnan, men i Fredricia, en stad med 40.000 invånare på Jylland i Danmark, finns Gasværksgrunden som är Danmarks största idrottsplats som är lokaliserad i en stadskärna. Den har gjort centrum levande och aktivt samtidigt som idrott blir tillgängligt för fler. Platsen fungerar året runt och erbjuder många olika former av lek och aktiviteter för alla åldrar, helt gratis. Här finns skridskoåkning, fotboll, streetdance, qigong, lekplats för små barn, styrketräning, boule och paddletennis. Det går också att låna redskap såsom bollar, hockeyklubbor och rullskridskor.

Gasvaerks- grunden

*Idrottslekplats
lokaliserat i centrum
som ger möjlighet till lek
och aktivitet för alla
åldrar året om.*

Kultur och identitet

I både Göteborgs och Malmös sociala konsekvensbeskrivning lyfts vikten av platsers identitet i relation till människors upplevelser och känsla av tillhörighet. En platsidentitet är ett samspel av de minnen, historia och specifika igenkänningsymboler som platsen innehåller. Vilken identitet som en plats anses ha, kan spela roll beroende på om man kommer från området eller om man kommer utifrån. Det är vanligt att en individs identitet i någon utsträckning är knuten till en specifik plats eller miljö som har särskild betydelse. Det kan vara en plats i hemmet eller i orten, det kan vara arbetsplatsen eller i föreningen. När en plats identitet delas av flera individer kan den bidra till att skapa en positiv vi-känsla. Samtidigt är det viktigt med balans så att identiteten inte skapar ett uteslutande. Områdets särskilda betydelse för en människa spelar roll för hur personen i fråga kommer att uppföra sig där.

Konstrundan i Skåne är ett exempel på hur en identitet kan skapas på både regional och lokal nivå. Konstrundan startades 1968 (men under namnet Konstrond Hanöland) av ett antal konstnärer på Österlen som ville få fler människor att besöka området och dess konstnärer. Snart spred sig engagemanget till fler ställen runt om i Skåne och idag är konstrundan ett fenomen som varje påsk sätter sin prägel på regionen.

Överlappande aktiviteter

Det kan även vara positivt att överlappa olika typer av aktiviteter för att kunna locka olika användargrupper att träffas på samma plats. Ett exempel är den danska samhället Brørup med 4.500 invånare. Det lokala biblioteket hade en oanvänd förplats som de med

hjälp av planteringslådor gjorde om till en mötesplats. Här finns nu möjlighet för människor att mötas både planerat och oplanerat. Några invånare har planteringslådor som de själva tar hand om och andra sköts av biblioteket. Det har haft positiva effekter på samhällets sociala struktur och integration där det nu sker möten mellan biblioteksbesökare, naturintresserade, förbiflanerande, nyinflyttade, asylsökande och boende sen länge. Undersökningarna visade att platsen har gått från att vara en icke-plats till att bli en plats med identitet som flera personer kan tänka sig att besöka.

I Ribe, en ort med 8.000 invånare, arrangeras "Barnens marknad" varje onsdag under sommaren som styrkt och breddat Ribes identitet. Det har blivit en stor succé och en destination som lockar barn och familjer från hela regionen.

Odling och bibliotek

*I Brørup har det lokala
biblioteket med enkla
metoder lyckats omvandla
en oanvänd entréplats
till en mötesplats.*

fokus

Lomma kommun

Strategier för att tillvarata mötesplatser ute i det gröna

Text av Helena Björn, miljöstrategisk samordnare och Sofie Helgesson, samhällsplanerare i Lomma kommun

I och omkring tätorter bidrar natur- och grönområden med många viktiga sociala ekosystemtjänster som rekreation, inspiration, lärande, möten, rehabilitering och återhämtning. Av hela Lomma kommuns yta utgörs ungefär 15 % av natur- och grönområden, vilket gör Lomma till en av de kommuner i Sverige som har minst areal allemansrättslig mark per invånare. Samtidigt bor mer än 94 % av medborgarna inom 300 m från ett natur- eller grönområde och medborgarna själva rankar närheten och tillgången till naturen mycket högt. Detta har bidragit till ett starkt politiskt engagemang för att värna de gröna värdena, såväl i tätorterna som på landsbygden.

På landsbygden närmar man sig frågan genom att i vattenråd tillsammans med markägare bygga nya naturmiljöer i slättlandskapet. Arbetet med vattenråden utgör ett sätt för kommunen att arbeta med landsbygdsutveckling. Den ökade visuella och rekreativa

upplevelsen bidrar till landsbygdens attraktionskraft. Förskolor och skolor arbetar med naturpedagogik där naturen utgör ett klassrum, och en särskild satsning finns för så kallade naturbaser i olika miljöer. Inom ramen för miljömålsarbetet pågår projekt för att säkra tillgången till kustzonen i ett förändrat klimat, för en sammanlänkning av gröna rehabiliteringsmiljöer och för ökad andel gång och cykling.

I planering och exploatering finns numera upprättade rutiner för att på sikt öka ekosystemtjänsterna i de bebyggda miljöerna. Detta kan ske i form av miljökompensation, men med tanken att ett exploateringsprojekt helst ska ge mer ekosystemtjänster tillbaka än vad som försvinner.

I Lomma kommun finns flera initiativ och samarbeten som har med social hållbarhet att göra, men begreppet som sådant lyfts sällan fram. Lomma har tagit ställning mot etablering av externhandel och ett samarbete mellan näringsliv och kommun pågår för att skapa en mer aktiv centrumhandel. Engagemanget för nyanländas boendesituation har skapat nya förvaltningsövergripande samarbeten. En integrationsplan är under framtagande och en fotbollsakademi har startats i samarbete med föreningslivet.

I och med deltagandet i det här projektet har en inlärningsperiod inletts. Inom ramen för Lomma kommuns nästa översiktsplan 2020 finns idéer kring att lyfta begreppet social hållbarhet. Förhoppningsvis kan ett förankrat, "Lommaferat" arbetssätt utvecklas inom området så att sociala hållbarhetsfrågor blir en lika naturlig del av fysisk planering som miljömässig hållbarhet är idag.

“ I Lomma kommun finns flera initiativ och samarbeten som har med social hållbarhet att göra, men begreppet som sådant lyfts sällan fram.

Sofie Helgesson, samhällsplanerare i Lomma kommun

“ Arbetet med vattenråden
utgör ett sätt för
kommunen att arbeta med
landsbygdsutveckling.

*Helena Björn, miljöstrategiskt ansvarig
i Lomma kommun*

Lomma

foto: Lomma kommun

Lomma i korthet

- 23.600 invånare
- Utbildningsnivån är högre än riksgenomsnittet, många pendlar och det finns ett rikt föreningsliv
- År 2020 får Lomma station tillbaka persontågstrafiken
- Bostadsbeståndet varierar mellan villor och bostadsrätter, det finns få lägenheter med hyresrätt.
- Näringslivet består till största del av småföretag och få stora arbetsplatser.
- Kommunens skolor rankas högt, men det finns inget gymnasium.
- Nästa översiktsplan färdig år 2020.

Alla har rätt att vara och känna sig **delaktiga**

Att låta medborgarna vara delaktiga i de förändringsprocesser som sker i samhället är ytterst viktigt för att människor skall känna sig inkluderade och känna ägarskap till sin närmiljö. Det ger insyn, förståelse, kunskap och ökad tillit för demokratin. Människor har mycket värdefull kunskap som är viktig att ta vara på i planeringens alla skeden. Samrådet i planprocessen är lagstadgad, men det krävs ofta mer än så för att kunna nå ut till fler människor. Metoderna som används behöver utvecklas och anpassas till olika målgrupper och till graden av involvering och delaktighet som önskas uppnås.

Stödfrågor

- Har dialog och delaktighet beaktats i olika skeden i processen?
- Är syftet med dialogprocessen definierad? Konsultation eller medskapande?
- Har olika verktyg och metoder beaktats för att nå olika grupper i samhället?
- Vad säger de som inte säger något?
- Finns en plan för återkoppling?

Motverka utanförskap

Att människor kan delta i, bidra till och påverka förändringsprocesser är viktigt för att skapa ett socialt hållbart samhälle. Att kunna ta del i olika processer gör att människor känner sig involverade och har möjlighet att påverka, vilket motverkar känslan av utanförskap och maktlöshet. Samtidigt kan delaktighet ge ökat förtroende för demokratin och ge en ökad insyn och förståelse för hur samhället fungerar.

Ta del av lokal kunskap

Ingen känner till ett område lika bra som de som bor i det. Ofta har invånarna kunskap om vad som fungerar och vad som behöver förbättras, de känner till platsers värde och identitet och kan komma med nya konstruktiva perspektiv som hjälper till att skapa en bättre process och ett mer lyckat resultat. Därför är det viktigt att låta människor få komma till tals och bidra med sina erfarenheter och kunskaper, inte bara efter att en plan är färdig, utan tidigt i processen.

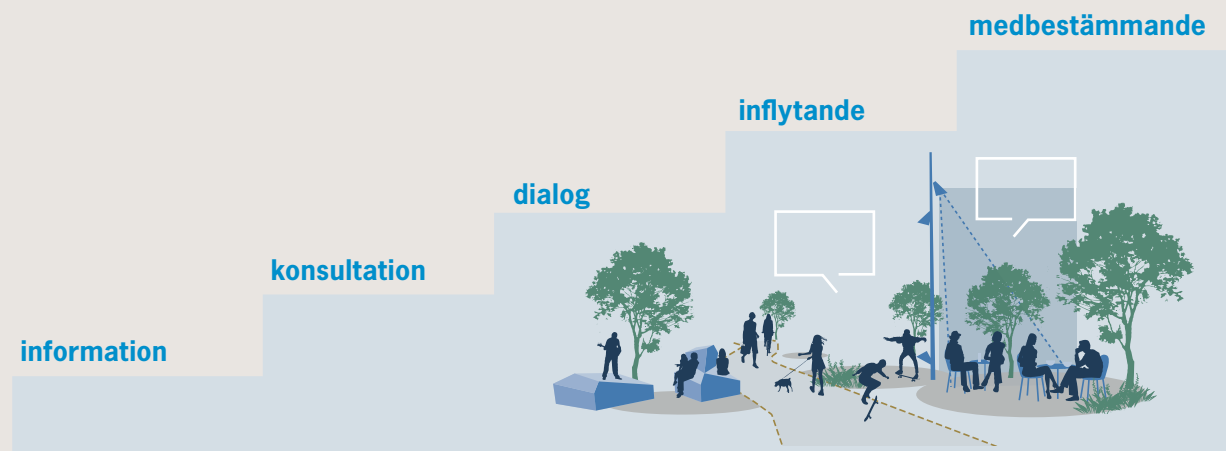
Från information till medbestämmande

Det finns dock en viss risk för att medborgardialoger kan komma att missbrukas om det inte finns en tydlighet kring syftet med dialogen och vilken grad av inflytande de som deltar har. Handlar det om att människor skall informeras, eller har de möjlighet att påverka och i så fall vad, hur och när? Oavsett vilken nivå dialogen förs på så är återkoppling till dem som deltar viktig.

Inkludering av alla

Även om dialogprocesser och samråd är öppna för alla, är det långt från alla grupper i samhället som deltar vilket gör att de synpunkter som fås inte är representativa. Vissa grupper eller individer är mer aktiva och tar mer plats än andra. Vissa känner sig inte inkluderade, förstår inte, har inte förtroende för processen eller är inte intresserade. För att nå dem krävs anpassade metoder och extra stöd. Skall dialogen läggas på andra tider? Göras på flera språk? Flyttas till en neutral lokal plats? Kombinerar med andra aktiviteter som lockar dem som inte naturligt är intresserade? En medvetenhet kring vem som deltar och vem som inte gör det samt åtgärder för att inkludera fler, är central för att dialogprocessen skall få en integrerande och inkluderande effekt.

Det är en utmaning att kommunicera visioner, planer och förändringar. Nya innovativa metoder behöver utvecklas som kan göra planeringsprocessen enklare att ta del av och påverka. Den fysiska planeringens ofta långa processer behöver också utvecklas för att bättre kunna anpassa sig till samhällsförändringar och för att kunna involvera mer heterogena grupper i samhället. Genom att utveckla en mer försöksbaserad planeringsprocess och använda det fysiska offentliga rummet till att pröva insatser i full skala under begränsade tidperioder, kan en ny typ av involvering och iterativ utvecklingsprocess etableras.

Delaktighetstrappan

Delaktighetstrappan illustrerar olika grad av inflytande som deltagare i en dialogprocess kan ha. Ofta är det inte en skarp gräns mellan de olika nivåerna och en dialogprocess kan innehålla olika nivåer samtidigt. Det viktiga är att vara medveten om syftet med dialogen och vilken grad av inflytande man önskar skapa samt att kommunicera detta till dem som deltar.¹⁶

Medskapande i sin närmiljö

Det finns många positiva effekter av att kunna påverka och vara medskapande i sin närmiljö. Bland annat ökar känslan av tillhörighet och ägarskap, vilket ökar viljan att ta hand om sin närmiljön vilket i sin tur minskar vandalisering. Ett exempel är lekplatserna i Höörs kommun. När det var dags att rusta upp dem bjöds barnen in för att rita och ge förslag på hur deras nya lekplats skulle se ut och vad de skulle vilja göra där. Denna information användes sedan för att skapa lekplatserna. När lekplatserna var färdigbyggda hölls en invigning för alla som deltagit. Invigningen var viktig som återkoppling till barnen som kunde se att många av idéerna blivit verklighet. Men också viktigt för de som arbetat med att skapa lekplatserna som kunde se hur uppskattat arbetet blivit.

Att nå barn och ungdom

Det kan vara en utmaning att nå ut till alla och få många olika röster hörda. Det är oftast samma grupp av människor som dyker upp till dialogmöten. Barn och ungdomar kan vara svåra att nå. Olika redskap kan användas för att nå olika grupper. I Tomelilla hade kommunen 2015 en tävling riktad till barn och unga där de fick bygga upp sitt framtida Tomelilla i datorspelet Minecraft.

Bred involvering

I Christchurch genomfördes en dialogprocess med många olika metoder, både digitalt och analogt. 100.000 enskilda idéer inkom i en stad med 300.000 invånare.

I Sem i Norge gjörs "barnetråk" där barnen får markera ut på en karta (både digitalt och analogt) vilka vägar de går för att komma till skolan, vilka som är deras favoritplatser och var de känner sig otrygga. Genom att använda metoder som är anpassade för den specifika gruppen är det lättare att få med fler.

I Christchurch på Nya Zeeland anordnades workshops med lego för barn, som del av en större dialogprocess, "Share an idea", efter jordbävningen som drabbade staden 2011. Här fick barnen med hjälp av lego bygga upp visioner om en ny stad. En intressant lärdom var att när barnen tilldelades vanliga legobyggklossar så byggde de höghus och torn. Men när de blev ombedda att utgå ifrån sig själva och sina egna intressen och tilldelades lika många delar grönska, människofigurer och vardags saker i lego, så byggdes helt andra världar upp i en helt annan skala. Diskotek, caféer och andra livssituationer byggdes som vision för stadens framtid. Redskap, metoder och typen av frågor som ställs, har stor betydelse för de svar som fås.

Lekplats Tjörnarp

Barnen fick vara med och tycka till om lekplatserna som skulle göras om i Höörs Kommun. Till invigningen bjöds alla in för att prova den nya lekplatsen.

Dialog i skala 1:1 – en lärande process

Det finns många behov och önskemål om hur staden skall utvecklas, och hur platser och gator ska utformas. Det kan ibland vara svårt att kommunicera förslag och visioner på ett konkret och lättförståeligt sätt. Förändring är smärtsamt och det är svårt att bedöma hur förändringarna kommer att påverka sin egen livssituation. Genom att främja en mer undersökande och försöksbaserad planeringsprocess och pröva saker i skala 1:1 som testprojekt ute i samhället under begränsade tidperioder, kan idéer testas i verkligheten och en dialog med människor baseras på deras verkliga upplevelser av de fysiska förändringarna.

En lärande process

Det är inte heller alltid som det går att veta vad det riktiga är att göra, hur mycket kunskap och bred dialog som än har varit del i processen. Med testprojekt kan effekterna före och efter undersökas, både faktiska konsekvenser som till exempel förändringar i flöden, folkliv och trafiksäkerhet, men också upplevelsen av förändringarna kan analyseras genom användarundersökningar. Känner sig människor tryggare? Är de nöjda? Testprojekten fungerar då både som en utredning och ett dialogredskap och fångar naturligt in alla de människor som rör sig förbi eller besöker platsen. Baserat på lärdomar av analyserna kan ett bättre underlag för beslut om långsiktiga och permanenta investeringar göras.

Förändra bilden av en plats

I ett av Gladsaxes utsatta bostadsområden, Værebro park, har kommunen och det lokala bostadsällskapet involverat de boende i ett antal tillfälliga projekt i bostadsområdet med syfte att skapa aktivitet, öka tryggheten och det lokala engagemanget samt att skapa möten mellan människor i grannskapet. En parkeringsplats har gjorts om till en mötesplats med lek och avslappning. De boende har inte bara varit med i dialogen, utan också varit medskapare av projektet. Det resulterade i ny användning av platsen, och en helt annan syn på vad de gemensamma platserna kunde bli i framtiden. Men framförallt lockade det till sig nya användargrupper som tidigare inte varit delaktiga eller intresserade i dialogprocessen.

**Testprojekt
i Værebro park**
*Boende involverades
som medskapare till
omvandlingen av en
parkeringsplats till en
mötesplatser för att föra
dialog om områdets
framtid.*

Före sommaren 2014

Efter sommaren 2014. Foto: Gladsaxe kommune

Sociala aspekter som redskap i planeringen

Social konsekvensbeskrivning (SKB)

Det finns redan flera städer som använder sig av sociala konsekvensbeskrivningar (SKB) som redskap i planeringen. Syftet med en social konsekvensbeskrivning är att synliggöra de olika grupper som finns i samhället samt systematiskt undersöka och beskriva de sociala förändringar och konsekvenser som exempelvis ny infrastruktur kan få för respektive grupp. Målet är att maximera alternativt upprätthålla den sociala kvaliteten beträffande god tillgänglighet, trygghet samt jämställdhet.¹⁷

Processen att utforma en egen SKB

Många lärdomar kan hämtas från de städer och organisationer som utvecklat egna sociala konsekvensbeskrivningar. Malmö stad arbetar med att ta fram en SKB som utgår från stadens specifika utmaningar och Göteborgs Stad har använt sociala konsekvensanalyser (SKA) och barnkonsekvensanalyser (BKA) under flera års tid. Även Trafikförvaltningen i Stockholms läns landsting har utvecklat en SKB i planeringen av Spårväg Syd för att komplettera de samhällsekonomiska analyserna och särskilt belysa sociala effekter av en ny kollektivtrafikförbindelse.

En gemensam erfarenhet är att processen för att ta fram ett redskap och processen att göra själva SKB bedömningen, är lika viktig som redskapet i sig själv. Kommuner behöver själva forma sitt eget redskap för att kunna anpassa det efter den enskilda kommunens behov och utmaningar samt för att skapa samsyn på tvärs av förvaltningar om hur och när i processen redskapet skall användas och vad begreppen betyder. Vissa sociala dimensioner bör få mer tyngd i vissa projekt. Begrepp och teman bör anpassas efter kommunens existerande hållbarhetsarbete så att det blir relevant och enkelt att använda för dem som arbetar med det.

“ Det viktigaste med en SKB är processen! Både processen för att ta fram själva redskapet, och processen att göra själva SKB bedömningen

Citat av Marianne Dock, Programarkitekt, Stadsbyggnadskontoret, Malmö stad

Bred förankring

En annan erfarenhet är vikten av att skapa en så bred grupp som möjligt när SKB bedömningar genomförs. Ju fler kompetenser som deltar desto bättre. Det bör finnas en medvetenhet kring *vem* som planerar då mångfalden i den egna arbetsgruppen kan vara låg och det behövs olika perspektiv för att belysa och bedöma konsekvenser på ett nyanserat sätt. I samband med detta är det bra att även involvera både de som ska bygga och de som ska drifva så att frågorna förankras i genomförandet. Dessutom framhävs vikten av att definiera aktörsansvar. Det finns ett behov av att sätta ord, namn och tid på ansvarsområden för lyckas att gå från ord till handling. De sociala aspekterna bör belysas tidigt i processen, så att kunskap, eller brist på kunskap, kan identifieras i tid och sedan ligga till grund för den fortsatta planeringen.

Stöd till SKB matris

Till höger illustreras ett exempel på hur de fem sociala aspekterna som är presenterade i denna rapport kan användas som ett redskap för bedömningen av sociala konsekvenser i arbetet med fysisk planering. Matrisen är inspirerad av Göteborgs och Malmö stads sociala konsekvensbeskrivningar och matriser. Verktyet är tänkt att kunna användas under hela planprocessen, från inventeringar och planering till genomförandet. Matrisen är ett processstöd för att få överblick och en mer strukturerad diskussion. Den behöver kompletteras med fördjupade beskrivningar som kan bestå av text, planer, kartor eller fotografier.

“ SKA och SKB ska vara en naturlig del i planeringsprocessen. De är viktiga som samtalsunderlag och att visa på vinster.

Citat från workshopdeltagare

1. Sociala aspekter	2. Valda folkhälsomål eller andra kommunala, regionala eller projektrelaterade mål				3. Ansvar
Samspel och möten					
Rörelsefrihet					
Vardagsliv					
Fritidsliv					
Delaktighet					

Bedömningen görs genom hela processen i dialog med en bred grupp med representanter från olika discipliner, perspektiv och förvaltningar

Matris för social konsekvensbeskrivning

Genom att kombinera de sociala aspekterna (1) med andra valda målsättningar eller fokusområden (2) kan bedömningen göras mer relevant för det enskilda projektet eller kommunen. Det kan vara nationella, regionala, kommunala eller projektrelaterade mål. Här kan också ett specifikt användarperspektiv lyftas fram som t.ex ett barnperspektivet. I ansvarspalten (3) definieras vem som tar ansvar för vad och här kan risker, hinder och genomförande belysas.

Hur kan kommunens existerande processer och redskap användas för att bättre lyfta sociala frågor?

Mer om att kommunens befintliga verktyg på sida 54-55

Finns det sätt att mäta och visa sociala effekter av projekt?

Mer om att synliggöra sociala värden
på sida 56-57

Vad kan kommunerna göra för att underlätta andra aktörers arbete med social hållbarhet?

Mer om samarbete på tvärs och nätverk på
sida 62-65

Hur har andra kommuner utvecklat redskap för sociala frågor?

Mer om Ängelholms och Lommas verktyg på sida 54-55 och 58-61

Från vision till verklighet

Att arbeta med sociala hållbarhetsfrågor i den fysiska planeringen handlar inte bara om att veta vad som bör göras utan också om hur planer och visioner implementeras och blir till verklighet. Existerande redskap bör utvecklas, olika former för samarbeten etableras, nya processer och metoder prövas och kunskap och kompetens fördjupas. Detta kapitel tar upp konkreta exempel på processer och metoder och ger exempel på hur andra kommuner arbetar för att lyfta de sociala hållbarhetsfrågorna i den fysiska planeringen.

Använd existerande kommunala redskap

Text av *Lena Åström, chefsstrateg samhälle & Matilda Hedén, folkhälsostrateg, Ängelholms kommun.*

Mycket av arbetet för att stärka den sociala hållbarheten görs redan idag i Ängelholms kommunen genom pågående hållbarhetsprojekt och redan framtagna styrdokument. Det är viktigt att utveckla de resurser och processer som redan är etablerade för att lyfta de sociala frågorna i planarbetet.

Samarbete på tvärs över huvuduppdrag/förvaltningar*

I hållbarhetsarbetet är det viktigt att arbeta över gränserna mellan huvuduppdrag/förvaltningsgränserna för att hållbarhetsaspekterna ska genomsyra hela kommunens arbete, både hårda och mjuka verksamhetsområden. Det sociala hållbarhetsperspektivet behöver införlivas i olika kommunala verksamheter och olika kompetenser tas tillvara. Samverkan bidrar till kunskapsöverföring, vilket leder till bredare perspektiv och synergier mellan huvuduppdrag och erfarenheter.

Samarbete mellan politik & tjänstepersoner

Både tjänstepersoner och politiker bör vara insatta i vikten av att ta hänsyn till det sociala hållbarhetsperspektivet i planeringsprocessen. Exempelvis kan hållbarhetsperspektivet säkerställas genom att beaktas via en checklista vid planbesked och på så sätt tas med i beslutsunderlaget till politikerna. En kontinuerlig dialog behövs mellan politiker och tjänstepersoner för att etablera en samsyn. Tydliga och väl förankrade nämnds- och verksamhetsplaner kan vara ett sätt att uppnå detta.

Hållbarhetsperspektivet kan även förtydligas i kommunfullmäktiges mål. I Ängelholm framgår det av kommunfullmäktiges mål att kommunen ska arbeta för en långsiktig hållbarhet och ett effektivt resursutnyttjande i all planering. Hållbarhetsaspekterna kan även med fördel integreras i kommunens styrdokument såsom trafikplan, cykelplan, gröstrukturplan, mångfaldplan, folkhälsoplan etc.

** Ängelholms kommun har huvuduppdrag istället för förvaltningar som ett led i kommunen nya organisation med större fokus på service till medborgarna.*

ÖVERSIKTSPLAN

DETALJPLAN

BYGGLOV

GENOMFÖRANDE

Kommunens redskap

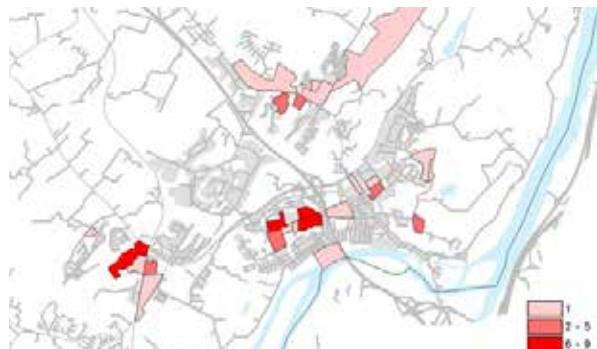
Det är viktigt att hållbarhetsaspekterna följer med genom hela planeringsprocessen, från översiktsplan, till detaljplan, via bygglov till genomförande.

Översiktsplan

Översiktsplanen är det mest övergripande och långsiktiga planeringsinstrumentet kommunen har. Det är därför viktigt att hållbarhetsaspekterna behandlas och tydliggörs i översiktsplanen. Det lägger grunden för det fortsatta planeringsarbetet och skapar förutsättningar för en samsyn och ett långsiktigt helhetsperspektiv.

Detaljplan

Hållbarhetsperspektivet behöver inkluderas i kommunens detaljplaner för att bidra till måluppfyllelsen av översiktsplanen. Detaljplanen utgör översiktsplanen förlängda arm. Det är i detaljplanen hållbarhetsaspekterna konkretiseras inför genomförandet.

I Kungälv har kommunen gjort en social ÖP med målet att minska segregation, barnfattigdom och minska utanförskapet. Kommunen använde översiktsplanen för att analysera den sociala hållbarheten och få en överblick över var människor var socialt utsatta. De områden som avviker från medel är de områden där störst fokus på sociala investeringar ska läggas.

Sociala klausuler

Det har blivit allt vanligare att ställa sociala krav vid upphandlingar. Enligt Ängelholms inköps- och upphandlingspolicy ska kommunen beakta kraven på social hänsyn och etiska krav i upphandlingarna. Kraven ska leda till praktikplatser, som ska ge en värdefull ingång i kommunens verksamhet för nyanlända akademiker, arbetslösa ungdomar, långtidsarbetslösa, med flera.

Örebro har ställt sociala krav vid upphandlingen när miljonprogramsområdet Vivalla skulle rustas upp. Istället för att upphandla efter lägsta pris angavs kvalitetsparametrar, bland annat att entreprenören skulle uppfylla krav för att hjälpa långtidsarbetslösa ut på arbetsmarknaden. Arbetslösa i området erbjöds 6 månaders praktik hos Skanska, som vann upphandlingen. När projektet nått halvvägs 2015 hade 50 personer fått praktik, varav 14 hade fått anställning hos Skanska eller hos underleverantörer. 9 hade fått jobb någon annanstans. Kostnaderna för de sociala kraven är 3,5 miljoner kronor, medan vinsterna på bara två år är 11 miljoner kronor. På längre sikt blir vinsterna ännu större enligt Nilsson och Lundmark, som forskat kring ekonomiska kostnader av sociala problem och gjort analyserna av Boendebyggarna i Vivalla.¹⁸

Under våren 2015 började MKB tillämpa sociala klausuler i upphandlingar, vilket innebär att entreprenörer och leverantörer till MKB i samband med en specifik upphandling tar in en praktikant, lärling eller visstidsanställd.

Från dialog till genomförande

I Upplands Väsby har det under flera år bedrivits en omfattande dialogprocess, *Väsby Labs*, med politiker, medborgare, intressenter och byggherrar om kvaliteter i det framtida utvecklingsområdet Fyrklövern. Nu prövar kommunen ett helt nytt poängsystem för att säkra kvaliteten i implementationen, där byggherrar kan få rabatt på bygggrätspriset om de uppfyller de kvaliteter som framkommit i dialogprocessen *Väsby Labs*.

fokus

Lomma kommun utvecklar ett befintligt verktyg

Text av *Jenny Lindström, plansamordnare och Sofie Helgesson, samhällsplanerare i Lomma kommun*

Inom fysisk planering är det svårt att upptäcka de direkta kopplingarna mellan sociala hållbarhetsaspekter och de verktyg en planarkitekt verkar över i sitt vardagliga arbete. Hur låter sig exempelvis en detaljplanekarta egentligen påverka de nationella folkhälsomålen?

I Lomma kommun finns reflektioner kring oskyddade trafikanter, buller, tillgänglighet, grönska, lekmiljöer och tillgång till service med som ett vedertaget arbetssätt i tidiga planeringsskeden. Men detta uttrycks sällan explicit i de färdiga planhandlingarna. På strategisk nivå mynnar sociala hållbarhetsaspekter snarare ut i visionära formuleringar som sällan kopplas till markanvändning eller ett verkställande driftskede.

De frågor som berör social hållbarhet är inte alls nya, tvärtom. Dock används inte begreppet som sådant, varken på tjänstemannasidan eller bland politikerna, och det saknas en strategi för hur vi kan medverka till att nå de nationella folkhälso- och jämställdhetsmålen. Under detta projekts gång har både Malmö stad och Göteborg stad presenterat sina verktyg för att

identifiera de sociala aspekterna för ett specifikt område. Verktygen, i matrisform, är gedigna och väl genomtänkta för sociala konsekvensbeskrivningar (SKB) och sociala konsekvensanalyser (SKA).

Eftersom Lomma kommuns förutsättningar och organisation skiljer sig från dessa storstadskommuner, har vi valt att använda ett alternativt verktyg som är applicerbart på en kommun med mindre tätorter och i en organisation där begreppet "social hållbarhet" inte ännu etablerats.

Vi har utgått från ett redan existerande planeringsverktyg, vår checklista. Efter att platsens förutsättningar har analyserats, fungerar checklistan som ett diskussionsunderlag i tidiga skeden av planprocessen där tjänstemän från olika avdelningar deltar.

Checklistans syfte var först ett stöd för att klargöra om planförslagets genomförande kunde leda till betydande miljöpåverkan. Efterhand har den utvecklats till att belysa fler frågeställningar och används löpande i det efterföljande planarbetet. Nu föreslås den även användas för identifiering av sociala aspekter.

Att vidareutveckla redan befintliga verktyg kan vara en lämplig nivå för att inleda arbetet med social hållbarhet i fysisk planering.

I vilken utsträckning påverkar planens genomförande följande:

	Sannolik påverkan				Påverkan (+/-) motivering
	Ingen	Liten	Måttlig	Stor	
Sociala aspekter					
Samspel och möten		✓			
Rörelsefrihet				✓	
Vardagsliv			✓		
Fritidsliv					
Delaktighet					
Landskap					
Landskapsbild		✓			
In- och utblickar				✓	
Historiska samband					
Opåverkade områden					
Utvärdering		Ja	Nej		
Innebär förslaget tydliga motsättningar mellan olika intressen?					
Inverkar förslaget på andra planer eller programs miljöpåverkan?		✓			
Är det sannolikt att allvarliga negativa effekter uppkommer?			✓		
Är osäkerheten av bedömningen av effekter stor?					
Är effekterna ofta inträffande, varaktiga eller irreversibla?					
Innebär ett genomförande av planen att kumulativa miljöeffekter uppstår?					
Behovsbedömning		Ja	Nej		
Kan ett genomförande av planen innebära en betydande påverkan på miljön, hälsan eller hushållningen med mark, vatten och andra resurser? Behövs en miljöbedömning?					

Bedömning av påverkan omfattar effekter både inom och utanför planområdet.

Utdrag ur Lommas checklista

Lommas checklista är organiserad sig kring 12 olika ämnen;

1. Påverkan på lagstiftade skydd
2. Biologisk mångfald/växt- och djurliv
3. Fysiska förutsättningar
4. Sociala aspekter
5. Mark
6. Vatten
7. Luft
8. Klimatfaktorer (mikroklimat)
9. Materiella tillgångar
10. Landskap
11. Bebyggelse
12. Kulturmiljö samt utvärdering och behovsbedömning.

Här visas endast ett kortare utdrag av listan.

Synliggör sociala värden och mät sociala effekter

“ You measure what you care about.

Jan Gehl

Det finns mer information och kunskap om hur många bilar som kör på stadens vägar än om hur många som går och cyklar, vem som vistas i de offentliga rummen och hur människor upplever miljön. Det är svårare att mäta effekterna och samhällsvinsterna av mjuka värden än av det som går att enkelt räkna på och mäta i tal. Att räkna ut vad en fysisk förändring kostar att bygga är lättare än att uppskatta det långsiktiga värdet för människors livskvalitet och för samhället i ett stort. Att mäta de sociala värdena och de sociala effekterna är viktiga för att förstå hur människor i vårt samhälle mår och för att faktiskt kunna bedöma den fysiska planeringens effekt på människors livskvalitet. För att ge sociala frågor mer tyngd i den fysiska planeringen, finns ett stort behov av att synliggöra sociala värden och visa hur de påverkar långsiktiga samhällsekonomiska mål.

Kvantitativa och kvalitativa analyser

Det finns många metoder för att mäta både människors beteende och upplevelser, men det görs sällan systematiskt i planeringen. Det innebär att det finns relativt lite kunskap om vilken effekt de insatser som görs har på människors livssituation. Genom att systematiskt registrera vem som vistas var, hur många som går och cyklar, fördelning mellan kön och ålder, är det möjligt att skapa sig en uppfattning om hur en plats används och av vem. Om dessa mätningar görs regelbundet, blir det möjligt att se förändringar i aktiviteten under dygnet, veckan eller året och det går även att mäta effekter av olika insatser. Kompletterat med intervjuundersökningar och kvalitativa analyser av den fysiska miljön kan mycket kunskap hämtas om platsers påverkan på människors upplevelse, rörelsemönster och livskvalitet. Det är ett sätt att sätta människan i centrum i den fysiska planeringen och att synliggöra den fysiska miljöns påverkan på människors beteende och liv.

Statistik om människors hälsa

Det finns mycket statistik att hämta om människors hälsa. Folkhälsorapporterna som Region Skåne gör regelbundet ger en god bild av hur människor mår i Skåne och i de enskilda kommunen. Det finns också en stor mängd forskning kring människors hälsa och kopplingar till den fysiska miljön. Statistiken är ett viktigt kommunikationsmedel för att synliggöra problem, tendenser och möjligheter. Men det kan vara svårt att tolka statistiken, veta hur kunskapen skall användas och svårt att bedöma om mätmetoderna som ger en ”sann” bild av verkligheten. Det är viktigt att ställa sig frågan hur den statistik som finns och de mätmetoder som används kan synliggöra sambandet mellan fysisk planering och människors livskvalitet på ett mer lättillgängligt och tydligare sätt.

Synliggör det dolda livet

Att analysera och mäta människors användande av olika platser och miljöer kan förändra synen på platsens betydelse för människor. Genom att registrera antalet besökare till olika vardagsdestinationer som den lokala mataffären, sporthallen eller skolan kan medvetenheten om platsernas betydelse för människors vardagsliv öka. Som ett exempel så har det centrala skol- och aktivitetsområdet i Höör ca 600.000 besökare per år. Det är nästan lika många som besöker stora turistdestinationer som Lunds Domkyrka eller Louisiana i Danmark där man lagt ner betydligt mer resurser på att utforma en attraktiv miljö. Stationen i Höör har ca 1 miljon på-och avstigande per år och City Gross ca 1 miljon besökare per år. Det är lika många människor som besöker Danmarks femte mest besökta attraktion; det nybyggda akvariet ”Den Blå Planet”. Den enkla jämförelsen synliggör hur platser värderas olika beroende på vem som besöker dem och i vilket sammanhang.

Järnvägsstationen i Höör har **1.000.000** av- och påstigare per år

foto: Höörs kommun

City Gross i Höör har **1.000.000** besökare per år

foto: Karin Kallioniemi, Höörs kommun

Centrala skol- och aktivitetsområdet i Höör har **600.000** besökare per år

foto: Anna-Karin Olsson, Höörs kommun

som jämförelse har Lunds Domkyrka **700.000** besökare per år

fokus

Ängelholms kommun

Från hållbarhetsarbete till hållbar verklighet

Text av *Lena Åström, Chefsstrateg samhälle & Matilda Hedén, Folkhälsostrateg, Ängelholms kommun.*

Ängelholms kommun har under senare år arbetat på flera olika sätt med hållbarhet. Vi har fått med hållbarhetsaspekterna i kommunens övergripande styrdokument såsom översiktsplanen, folkhälsoplanen, mångfaldsplanen, miljöplanen och bostadsförsörjningsplanen. Där utöver pågår en rad aktiviteter och projekt som ligger i linje med hållbarhet som exempelvis Eurorando, hållbarhetsutbildning, mångfaldsföreläsningar, Kraftsamling 2.0 (ett samarbete mellan kommun, föreningsliv och näringsliv för att utveckla Ängelholm). Ängelholms kommun ser det som att ekologisk, social-kulturell och ekonomisk hållbarhet är ömsesidigt beroende av varandra, det vill säga att hållbarhetsaspekterna uppnås när de olika hållbarhetsaspekterna samverkar.

Hållbarhetsresa

I syfte att höja kunskapsnivån om hållbarhet anordnar kommunen sedan några år tillbaka en årlig hållbarhetsresa med politiker, tjänstepersoner, fastighetsägare och exploatörer. Målet är att sprida information om andra kommuners framgångsrika hållbarhetsarbete för att ge Ängelholm inspiration att arbeta vidare med hållbarhetsfrågorna. Hitintills har resan gått till Göteborg, Lomma/Malmö och Kristianstad. Resorna har varit uppskattade och gett ringar på vattnet.

Värdeplan

Ängelholm arbetar för att utveckla stationsområdet, som ska bli en ny hållbar stadsdel. Vi har fått medel från delegationen för hållbara städer för att genomföra ett pilotprojekt gällande hållbarhetscertifiering av stadsdelar i mindre kommuner. En värdeplan för

hållbarhet i stationsområdet har tagits fram och ska sändas på samråd parallellt med planprogrammet. Den utgör en gemensam målbild för hållbarhetsfrågorna i stationsområdet. Nu pågår arbete med att ta fram en handlingsplan som ska användas i dialog med fastighetsägare, byggherrar och exploatörer. En utvärdering kommer sedan att genomföras kring hållbarhetsaspekternas implementering i stationsområdet.

Folkhälsoplan

Ängelholms kommun har en antagen folkhälsoplan 2014-2019, till vilken ett konkret åtgärdsprogram med 17 aktiviteter har kopplats för att uppfylla inriktningarna i planen. Exempel på aktiviteter är att kartlägga Ängelholms kommuns befintliga barnrättsarbete, att ansöka om medel från Skåneidrotten för att starta idrottsskolor för nyanlända och att skapa rutiner för implementering av barnrättsperspektivet i kommunala beslutsprocesser.

“ Utmaningen är att gå från vision till verklighet och att få med alla. Det tar tid och resurser. Vi måste våga prioritera social hållbarhet.

Lena Åström, Chefsstrateg samhälle, Ängelholms Kommun

Fortsatt arbete med hållbarhet

Det Ängelholm arbetar med nu är att begrunda hur vi kan implementera hållbarhetsperspektivet i det praktiska arbetet. Rutiner och verktyg skulle behöva utvecklas för att stödja detta arbete och för att hållbarhetsaspekterna ska införlivas i verkligheten. Mer information finns på www.angelholm.se/Kommunpolitik/Hallbar-utveckling/

Ängelholm

Bild: Carl Fogelklou

Det nya stationsområdet

Stationsområdet i Ängelholm ska bli en ny stadsdel där hållbarhet har ett stort fokus. Målen är att bland annat att skapa en tydlig bytesnod, att bevara och utveckla grönområden, skapa en koppling mellan stad och hav samt att förbättra tillgängligheten i området.

Ängelholm i korthet

- 41 000 invånare
- Många mötesplatser och rikt föreningsliv
- Hållbarhetsfokus i översiktsplan 2035
- Hållbarhetsaspekter med i kommunens styrdokument
- Hållbarhet från översiktsplan/ styrdokument via detaljplaner till verklighet

fokus

Ängelholms kommun utvecklar ny hållbarhetsmatris

	Byggnad plats	Närmiljö	Stadsdel
Transporter	Wifi-uppkoppling	Wifi-uppkoppling, bilfria kvarter, människan i fokus, främja människors rörelse. Tillgång till bilpool.	Wifi-uppkoppling. Prioritera GC-vägar & kollektivtrafik. Säkra cykelparkeringar. Bilparkeringsorm låg, cykelparkeringsnorm hög. Cykelpool.
Miljö	Miljöeffektiv bebyggelse ska uppmuntras. Ny bebyggelse ska vara giftfri.	Flexibel bebyggelse. Hållbar avfalls- och sophantering.	Stadsdelen ska utvecklas med låg miljöpåverkan. Hänsyn till buller och risker. Marksanering vid behov. God luftkvalitet. Klimatsmart planering. Vattenintegrerat.
Energi	Energieffektiv bebyggelse. Möjlighet att bo med låg energianvändning.	Laddningsstolpar	Ny miljöteknik. Belysning med bästa teknik. Förnyelsebara energikällor.
Grönt	Integrerad och visuell grönska (gröna väggar och tak).	Gröna stråk. Stadsodling.	Variation av grönområden. Gröna stråk.
Mångfald	Olika upplåtelseformer, storlekar och typer av bostäder.	Beakta genus- och mångfaldsperspektivet.	Planering utifrån människan. Generations- och kulturöverskridande mötesplatser. Blandad bebyggelse. Variation av aktiviteter. Kommunal samhällsservice. Beakta genus- och mångfaldsperspektivet.
Folkhälsa	Trygga och tillgängliga bostäder och boende.	Jämlikt och tillgängligt för alla. Lek- och aktivitetsytor. Mötesplatser för att främja socialt kapital.	Jämlikt, tryggt och tillgängligt för alla. Lek- och aktivitetsytor. Tillgång till kultur. Mötesplatser för att främja socialt kapital.
Identitet	Tilltalande gårdsrum.	Levande närmiljöer.	Stadsmässig bebyggelse. God arkitektur. Kontrast stad-skog. Koppling stad-hav.

Utkast till Ängelholms hållbarhets- matris

Stationsområdet Ängelholm

Matrisen utgör ett utkast, som kommunen kommer att vidareutveckla. Ängelholms kommun har fått medel från Delegationen för hållbara städer för ett pilotprojekt gällande hållbarhetscertifiering av stadsdelar i mindre kommuner. Inom ramen för projektet har kommunen tagit fram ett förslag på värdeplan för hållbarhet i stationsområdet, som ska sändas ut på samråd parallellt med det planprogram som håller på att tas fram. Därefter kommer en handlingsplan tas fram, som ska användas i dialog med fastighetsägare, byggherrar och exploatörer. Matrisen kommer att ingå i handlingsplanen. Pilotprojektet gäller samtliga hållbarhetsaspekter såväl den ekonomiska, ekologiska och sociala aspekten. Därför har alla tre

aspekterna behandlats i matrisen. Kommunen har genomfört workshops och avstämmningar med den politiska styrgruppen för stationsområdet gällande värdeplanen för hållbarhet och har då valt att fokusera på följande hållbarhetsområden: transporter, miljö, energi, grönt, mångfald, folkhälsa och identitet. Därför har vi använt dessa i vänsterkolumnen i matrisen. Som kolumnrubriker har vi valt att utgå från Göteborgs matris för sociala konsekvensanalyser. De känns relevanta även för stationsområdet. Hållbarhetsprofilen ska stärka kommunens varumärke. Kunskapsöverföring ska ske kommunalt, regionalt och nationellt. Hållbarhetsprofilen väntas ge spridningseffekter på såväl lokal, regional och nationell nivå.

Tätort/ kommun	Region	Konsekvenser	Vem har ansvar inom vilket område?
Pendelparkering nära stationen. Fungerande bytesnod. Passager över järnvägen för att koppla samman stad och hav samt minska barriärer.	Fungerande bytesnod.	Rörelse främjar hälsa. Minskad biltrafik minskar CO2, lugnare miljö. Uppkoppling ger möjlighet att arbeta hemifrån och främjar tillgänglighet. Fungerande bytesnod för olika trafikslag kan bidra till ökat kollektivt resande.	Kommun Trafikverket Region Skåne
		Låg miljöpåverkan, gynnsamt för miljö, hälsa och natur. Långsiktiga ekonomiska, miljömässiga och sociala fördelar.	Kommun Byggherrar och exploatörer Boende NRS
		Minskade utsläpp av växthusgaser.	Kommun Byggherrar och exploatörer Boende Energibolag
Utveckling av Järnvägsparken och Kronoskogen. Å-rummet vid Rönne å utvecklas.	Utveckling av Kronoskogen.	Främja rörelse och hälsa för människor, djur och växter. Stärker varumärket. Social gemenskap. Biologisk mångfald. Klimat. Stadsbild. Rekreation.	Kommun
Offentliga rum för umgänge och gemenskap. Inkluderande planering.		Skapa mångfald och tolerans. Främja integration. Rörelse i stadsdelen på olika tider på dygnet. Bidra till folkliv. Attrahera unga.	Kommun Byggherrar och exploatörer fastighetsägare Näringsidkare
Tillgång till kultur. Inkluderande planering.		Främja goda levnadsvanor. Social gemenskap. God uppväxtmiljö. Fungerande vardagsliv. Närhet.	Kommun Byggherrar och exploatörer
Landmärke. Bygga vidare på lokala identiteten. God koppling till omkringliggande stadsdelar.	Landmärke. Attraktiv och tydlig entré till Ängelholm.	Attraktiv stadsdel. Stärka varumärket.	Kommun, Trafikverket Byggherrar och exploatörer Fastighetsägare

Samarbeta och nätverka med andra aktörer

För att förverkliga visionerna om ett socialt hållbart samhälle krävs att många olika aktörer är delaktiga och medverkar i arbetet. Detta kräver i sin tur att nya former för processer och samarbeten etableras.

Kommunens förändrade roll – från reglerande till möjliggörare

Kommunernas roll är under förändring. Från att ha sin tyngdpunkt i att planera och reglera till att i högre grad också vara möjliggörare och faciliterare av processer för att andra aktörer skall kunna bli medskapare i arbetet mot ett hållbart samhälle. Utan ett brett samarbete går det inte att klara av de utmaningar som samhället står inför. Detta kräver ny kunskap och kompetens inom kommunerna och utgör en utmaning för många.

Privat och offentligt samarbete

Att samarbeta, oavsett om det är inom samma förvaltning, förvaltningsöverskridande eller med privata aktörer eller föreningar, kräver att det finns en gemensam målbild som alla kan arbeta mot. Det finns också ett stort behov av att de långsiktiga målen konkretiseras, även för de kortsiktiga

Mötesplats Skåne samlar varje år i augusti företrädare från region, kommun, stat, myndighet, idéburen sektor och näringsliv från hela Skåne och är en del av Skånes regionala utvecklingsstrategi.

“ *Det måste finnas samarbete och förståelse mellan alla olika aktörer. Ofta kan man ha olika mål och olika visioner. Därför måste det ske tidigt!*

citat från workshopdeltagare

projekten. Ofta finns en enighet om de stora dragen, men olika personer har olika bilder av vad det betyder i verkligheten. En tydlig dialog mellan alla deltagare som startar tidigt och pågår under hela processens gång, där mål sätts upp gemensamt och konkretiseras under vägen, kan bana väg för ett smidigare samarbete. Lärdomar kan dras, både bra och dåliga, från de länder där kommuner under lång tid har varit beroende av privata aktörer för att kunna genomföra samhällsåtgärder.

Dela kunskap med varandra och skapa kunskapsnätverk

Många uttrycker ett behov av att öka kunskapen om arbetssätt och metoder för att arbeta med social hållbarhet inom fysisk planering. För att dela med sig av sina erfarenheter och skapa bättre möjligheter för samarbete, kan det vara en idé att skapa kunskapsnätverk. En plattform där kommuner, näringsidkare eller föreningar kan dela erfarenheter, goda exempel och kunskap och göra satsningar tillsammans. *Familjen Helsingborg* är ett exempel på en plattform där kommunerna gemensamt kan arbeta med folkhälsa och social hållbarhet. Här främjas utbyte av metoder, kunskap och erfarenheter. På regional nivå finns *Hållbar utveckling Skåne (HUT)*. Det är en ideell förening som vill främja dialogen mellan olika aktörer, utöka kontaktytor och skapa mötesplatser.

“ Föra ut
budskapet

“ Prioritera
långsiktiga intressen

“ Låt
processen
ta tid

“ Ekonomiskt stöd

“ Kommuner som
möjliggörare för
andra aktörer

“ Stödja och driva
frågor gemensamt

“ Vi är fast i gamla
mönster, vi måste
tänka nytt

“ Empowerment!

Stickord från diskussioner på workshopen om
hur kommunerna bättre kan stödja andra aktörer
i arbetet med social hållbarhet.

Röstånga tillsammans

Text av Nils Phillips, bygdebolaget Röstånga Utvecklings AB (svb)

I Röstånga, en ort med cirka 900 invånare i Svalövs kommun, har vi de senaste tio åren uppmärksammats för vårt arbete med den lokala utvecklingen framför allt kring attraktion och den livsviktiga inflyttningen. En inflyttning som behövs för att behålla och utveckla service och livskvalitet på landsbygden. Erfarenhet från vårt utvecklingsarbete är att det är två faktorer som flera anger som viktiga för sin inflytt: gemenskapen och möjlighet att kunna bidra till samhället.

Gemenskap och kunna bidra

Gemenskapen som kan skapas i ett lokalsamhälle, på en liten ort, är något som många säger är viktigt, ett sammanhang eller gemenskap att bli en del av, i motsats till det ofta anonyma livet i staden. Men också möjligheten att kunna påverka och bidra i sin närmiljö, vilken blir mycket mer konkret och märkbar i det lilla samhället, där alla som engagerar sig gör skillnad – helt enkelt för att ingen annan finns för att göra det. Kan dessa två faktorer balanseras på en positiv skala så skapar vi något, som allt oftare lyfts fram som en viktig faktor för hållbar samhällsutveckling, ”Social Cohesion”. Social Cohesion kan definieras som en grupp-gemenskap som växer fram, har en värdegrund och till och med kan verka för gemensamma samhällsliga mål eller utmaningar.

Olika plattformar och förutsättningar

I Röstånga har vi flera olika öppna utvecklingsplattformar som utgår från gemensamma samhällsutmaningar – ideella föreningar och ett gemensamt ägt fastighetsbolag som på olika sätt skapar och stärker delaktighet, känslan av ägarskap och får fler att vara bärare av en positiv utveckling. Detta är dock en lång

och skör process, och hur gör man? När man skall bygga vägar och fastigheter finns det ritningar och arkitekter att följa, men hur bygger man en lokal identitet och gemenskap i ett lokalsamhälle? Vi tror att det finns vissa faktorer som påverkar och kriterier som skall uppfyllas för att få till en utveckling som på sikt bidrar till ortens attraktionskraft, och att detta absolut kan stödjas och designas i samverkan och planering. Utöver några grundläggande förutsättningar som öppenhet, ärlighet och tillgänglighet har vi identifierat några kriterier och roller som kan underlätta för en hållbar utvecklingsprocess.

En krok – vad får folk engagerade och motiverar och skapar en samsyn. En angelägenhet eller utmaning som berör många och som man kan enas kring.

Ett lok – det bör finnas någon som tar ansvar för att driva processen och vara bränslet i utvecklingen, som ser till att leverera det som blir överenskommet.

En tok – individer som tänker utanför ramarna och presenterar det oväntade och udda lösningar. Som flyttar gränser, men ändå håller sig inom ramarna.

En bok – för trovärdigheten behövs någon som håller koll på finanserna och ekonomin på ett trovärdigt sätt.

En klok – någon som har kunskap om ämnet eller samhället som är avgörande för utmaningen eller bygden.

När man identifierar dessa i den lokala utvecklingen är det ofta individer, men ibland ser man också att organisationer, företag eller föreningar eller kommunen tar rollen. Speciellt kommunen kan ha en avgörande roll som möjliggörare. Här blir samverkan ett viktigt verktyg, och gärna en samverkan på likvärdiga villkor och som upplevs utgå ifrån lokalsamhällets bästa. Kan man hitta en gemensam process skapar vi både attraktiva, levande och hållbara samhällen runt om i Skåne!

fotografier: Röstänga tillsammans

Hur har processen sett ut bakom denna rapport?

Mer om Region skånes workshopserie på sida 68-69

Hur kan jag fördjupa mig i ämnet social hållbarhet kopplat till fysisk planering?

Mer om forskning, metoder, strategier och inspiration på sida 70-71

Vilka lärdomar dras av denna process?

Mer om konklusioner och fortsatt process på sida 72

Arbetsprocess och lärdomar

Många har deltagit i och bidragit till workshopserien om social hållbarhet och fysisk planering under 2016. Föreläsningar, diskussioner och övningar har byggt grunden till innehållet i detta TemaPM. I det här kapitel kan du läsa mer om arbetsprocessen och workshopserien samt hitta inspiration och källor till fördjupning inom temat social hållbarhet kopplat till fysisk planering.

Workshopserie om social hållbarhet kopplat till fysisk planering

Arbetsprocess

Under våren 2016 har Region Skåne genomfört en workshopserie som lyfter social hållbarhet och kopplingen till fysisk planering, med utgångspunkt från intentionerna i *Strategier för Det flerkärniga Skåne* och Skånes regionala utvecklingsstrategi *Det öppna Skåne 2030*. Syftet med workshopserien och detta TemaPM är att öka kunskapen om och tydliggöra på vilket sätt fysisk planering kan bidra till en bättre social hållbarhet, både på regional och på kommunal nivå.

En central del av projektet har varit att involvera de skånska kommunerna i processen. Den unika kunskap som tjänstemän på det lokala planet har om varför planeringen ser ut som den gör just där har varit viktiga ingångar i arbetet. Fyra kommuner (Lomma, Ängelholm, Höör och Östra Göinge) har deltagit i ett djupare samarbete där kommunerna fått möjlighet att påverka processen och komma med egna idéer. Genomgående i processen har det funnits ett fokus på mindre orter och kommuners utmaningar och förutsättningar

Inom projektet har kunskap, metoder samt exempel för att konkret kunna arbeta med social hållbarhet och fysisk planering samlats. Genom att skapa en gemensam kunskapsbas för dessa frågor så ökar förutsättningar för att den sociala hållbarheten kan bli en tydligare aspekt i den fysiska planeringen i Skåne.

Arbetet har drivits av en projektgrupp på Region Skåne bestående av planerare och folkhälsostreter med processtöd av Gehl.

Avgränsning av temat

En av utmaningarna med denna arbetsprocess har varit att ämnet social hållbarhet spänner över så många olika kunskapsområden och berör så många olika aspekter i planeringen. Många teman överlappar varandra. Det har funnits ett behov av att avgränsa ämnet. De tre workshoparna har haft tre olika fokusområden; Offentliga rum och tillgänglighet, funktioner och generatorer samt samverkansprocesser.

Viktigt under processens gång har varit att lyfta de utmaningar som kommunerna själva upplever och att skapa möjlighet för deltagarna att utbyta erfarenheter med varandra. Workshopdeltagarna har uttryckt behov av både en bredare och djupare kunskap om ämnet, exempel på metoder och redskap samt goda exempel från verkligheten. Denna rapport tar utgångspunkt i de områden och diskussioner som processen lyft och är inte en heltäckande beskrivning av vad den fysiska planeringen kan göra för att skapa en social hållbar utveckling.

“ *Utmaningen är att definiera social hållbarhet i projekten och skapa förvaltningsövergripande samarbete.* ”

Workshop 1

Lomma, 4:e februari 2016
Tema socialt hållbara

Offentliga rum & tillgänglighet

En stor utmaning är att vi är fast i gamla mönster. Vi måste ta hänsyn till alla och tänka annorlunda. Det är viktigt att vänta med fysisk utformning. Låt processen ta tid och få med politiken!

Citat från workshop

Workshop 2

Ängelholm, 11:e mars 2016
Tema socialt hållbara

Funktioner & generatorer

Kommunerna skulle kunna stödja andra aktörer bättre genom att stödja och driva viktiga frågor gemensamt och prioritera långsiktiga intressen

Citat från workshop

Workshop 3

Höör, 21:a april 2016
Tema socialt hållbar

Samverkan

Vi behöver dialog. Vi behöver hitta metoder som når de grupper vi inte når idag. Vad säger de som inte säger något?

Malin Sunnemar, Göteborgs Stad

Lär mer om social hållbarhet och fysisk planering

I den regionala utvecklingsstrategin *Det öppna Skåne 2030* finns en tydlig koppling till social hållbarhet och de utmaningar Skåne står inför.

Det öppna Skåne 2030 (2014)

Rapporten skall ses som ett uppslagsverk och är tänkt att bredda kunskapen om segregation och att kunna användas som underlag vid planering.

Boendesegregationen i Skåne (2015)

Rapporten innehåller gemensamma strategier för det flerkärniga Skåne. Rapporten tar upp fem strategier som alla har sin utgångspunkt i målbilden för Skåne 2030.

Strategier för Det flerkärniga Skåne (2013)

Malmökommissionens rapport om hur den fysiska planeringen påverkar vår hälsa. Innehåller även konkreta förslag på åtgärder

Stadens rumsliga påverkan på hälsa (2012)

En jämförelse av vuxnas hälsa, levnadsvanor och levnadsvillkor mellan Skåne och Själland.

Folkhälsorapport 2015 Skåne och Själland (2015)

Region Skåne genomför återkommande tre stora undersökningar för att ta reda på skåningarnas hälsa.

Folkhälsorapporter

Interaktivt verktyg för folkhälsostatistik med data från Region Skånes olika folkhälsoenkäter.

Folkhälsostatistik

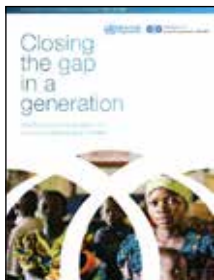
Ett socialt hållbart Skåne 2030, handlingsplan för Region Skånes folkhälsoarbete 2015-2018

Ett socialt hållbart Skåne 2030

Skillnader i livsvillkor och hälsa ger en samlad bild av levsvillkoren och hälsan i Göteborgs Stad och är tänkt som ett stöd för att staden ska kunna rikta insatser där de behövs som mest.

Skillnader i livsvillkor och hälsa i Göteborg (2012)

Commission on Social Determinants of Health har på uppdrag av WHO visat på vad som kan göras för att främja jämställdhet inom hälsa.

Closing the gap in a generation (2008)

Social konsekvensanalys och Barnkonsekvensanalys utarbetade av Göteborg Stad. Göteborg stad har också upprättat en digital kunskapsbas.

[SKA] Social konsekvensanalys
[BKA] Barnkonsekvensanalys (2011)

En oberoende rapport som föreslår de mest effektiva och "evidence-based" strategier för att minska hälsoojustiteterna i England 2010.

Fair Society, Healthy Lives
(the Marmoth Review, 2010)

Just nu pågår arbete i Malmö stad för att ta fram en matris och processmanual för sociala konsekvensbedömningar.

Sociala konsekvensbedömningar
Malmö Stad

Folkhälsomyndigheten har upprättat *Mötesplats social hållbarhet*, ett forum för kunskaps- och erfarenhetsutbyte. Folkhälsomyndigheten och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) ansvarar gemensamt för mötesplatsen.

Mötesplats social hållbarhet

Sociala konsekvensbeskrivningar (SKB) av kollektivtrafik: Spärväg syd genomfördes av Trafikförvaltningen, Stockholms läns landsting. *SKB Spärväg Syd* (2015)

Social konsekvensanalys av kollektivtrafiksystem i Malmö stad
Framtidens kollektivtrafik (2009)

Malmökommissionens slutrapport som presenterar vetenskapligt underbyggda förslag på vad Malmö stad kan göra för att minska skillnader i hälsa och bli en hållbar stad.

Malmö väg mot en hållbar framtid (2013)

Bylivsstudier beskriver metoder för hur man studerar stadsliv och hur de kan användas som ett planeringsredskap.

Bylivsstudier (2013)

Summerande reflektioner och fortsatt process

“ Vi behöver mer kunskap och fler diskussioner. Det här är bara början

citat från workshopdeltagare

Social hållbarhet – en viktig fråga för Skåne

Skåne har många styrkor, men också utmaningar att ta på allvar. Det finns grupper som lever i utanförskap för att de exempelvis saknar arbete, utbildning eller bostad eller bor i bostadsområden som har en otillräcklig anknytning till resten av samhället. Detta skapar stora skillnader i livsvillkor. En social och ekonomisk segregation i regionen finns både inom de mindre och större städerna och mellan städer och landsbygd i stort.

Idéer till fortsatt process

Det har blivit tydligt under denna processen att behovet av att arbeta vidare med sociala hållbarhetsfrågor är stort. Några av idéerna som framkom under workshoparna:

- **Skapa kunskapsnätverk mellan kommuner i Skåne och mellan kommuner och forskningsinstitutioner för att öka kunskap och utbyta erfarenheter om social hållbarhet kopplat till fysisk planering.**
- **Etablera en kunskapsbank som en digital plattform där kommuner i Skåne kan dela goda exempel och där forskningsrapporter och statistik kan samlas.**
- **Identifiera ett antal exempelprojekt, där olika aktörer samverkar med syfte att utveckla, pröva och utvärdera nya metoder.**
- **Seminarie serier som tar utgångspunkt i mer specifika utmaningar som olika kommuner har i Skåne.**
- **Utveckla ett verktyg för sociala konsekvensutredningar som kan användas på regional nivå.**

“ *Social hållbarhet är
relevant för alla!*

citat från workshopdeltagare

Referenser och källor

- 1 / Definition ur Folkhälsomyndighetens programförklaring
- 2 / Bild efter Dahlgren och Whitehead, 1991
- 3 / The Impacts of Neighborhoods on Intergenerational Mobility Childhood Exposure Effects and County-Level Estimates. Raj Chetty and Nathaniel Hendren, Harvard University and NBER, 2015
- 4 / Regionfakta.com
- 5 / Physical activity in relation to urban environments in 14 cities worldwide: a cross-sectional study, Lancet Medical journal, 2016
- 6 / Fair Society, Healthy Lives, The Marmot review, 2008
- 7 / Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community, Robert D. Putnam, 2000
- 8 / Stadsliv & Stadsrumsanalys i Staffanstorp, Gehl Architects 2013
- 9 / Ved jorden at blive, Camilla Richter-Friis van Deurs, 2005
- 10/At måle "Gode liv i byen", Gehl for Nordea Fonden, 2016
- 11/Levesteder i købstæderne-registreringer Lemvig, Assens og Haslev, Gehl Architects, 2014
- 12/Resenärernas önskemål och behov, SOU 2003:67
- 13/Mäns och kvinnors resande, JÄMKOM, 2007
- 14/Kan socialt kapital formeras i studieförbunden? Peter Håkansson, 2014
- 15/Landscape, architecture and health, Stigdotter, 2005
- 16/Bild inspirerad av Ladder of Citizen Participation, Sherry Arnstein
- 17/Engelbretsson, 2005
- 18/Byggindustrin, 20 Maj 2016

